ZIMANÊ KURDÎ

SERETAYÎ
5

2019/2020

AMADEKAR

Ev pirtûk ji aliyê Komîteya Zimanê Kurdî ve hatiye amadekirin.

LÊVEGER

- Komîteya Şopandinê

- Komîteya Fotoşopê

- Komîteya Redekteyê

Ev pirtûk ji aliyê Saziya Minhacan ve, wek pirtûka wanedayînê, ji bo dibistanan hatiye pejirandin.

NAVEROK

WELATÊ MIN 8
EHMEDÊ XANÎ Û ZIMANÊ KURDÎ 11
CIVÎNA KULÎLKAN 14
HEZKIRINA PIRTÛKAN...................................... 18
SERXWEBÛNA MIRÎŞKAN 21
LEHENGÊ SÊPIYÊ... 24
WELATO 27
AGIRÊ SERHILDANÊ 34
ROJA ZAROKÊN CÎHANÊ.................................. 37
JI DÎWANA XANÎ... 42
BIRCA BELEK.. 44
TENÊ DILOPEK JI KOBANÊ 47
XERÎBÎ.. 52
NAME 59
WELATÊ ME.. 63
AR BÛMA 66
BANGA AŞTIYA GERDÛNÎ................................ 68
DI CIVAKA KURDÎ DE REWŞA JINÊ 72
KOBANÊ 78
BIWÊJ 83
HÊZA ROJÊ.. 90
KIRASÊ BEXTEWARIYÊ 94
BEGÊ AXIR ZEMAN... 98
KAWAYÊ HEMDEM 101
HEY PALE.. 105
KURDISTAN.. 106
DAXWAZNAME 108
NEWROZ E 109
ÇÎROKA WEFADARIYÊ 113
GEŞTA SERÊ KANIYÊ 118

JI BO BIÇÛKAN.. 125
DARA ÇINARÊ... 128
QERO 132
PIRTÛK.. 136
DAYÎK 138
ARÎN MÎRKAN 140
GOTINÊN PÊŞIYAN 144
CÛDIYÊ MIRADAN 147

BEŞA YEKEM

1- Welatê min
2- Ehmedê Xanî û zimanê kurdî
3- Civîna kulîlkan
4- Hezkirina pirtûkan
5- Serxwebûna mirîşkan
6- Lehengê sêpiyê
7- Welato
8- Erka xweparastinê
9- Şox û şengê zuhre
10- Agirê serhildanê
11-Roja zarokên cîhanê

WANE 1

WELATÊ MIN

Welatê min Kurdistan
Çîmen û mêrg û bostan

Newal û deşt û banî
Xemilîne bi ciwanî

Dengê şalûl û bilbil
Li ser çiya mil bi mil

Tîne awazeke xweş
Dilê mirov dike geş

Lê çi bikim bindestî
Tê de nîne serbestî

Didim peymaneke rastî
Rizgar bikim ji bindestî

Cegerxwîn

PEYVAN

Bostan: Cihê ku bêzûr lê tên çandin
Newal: Dol, gelî
Awaz: Dengê mûzîkê.

EM TÊBIGIHIN

1- Cihê ku helbestvan ew qas pesnê wê dide, kû der e?

2- Li hemberî bindestiya welêt, helbestvan çi peyamê dide?

RÊZIMAN

1- Nivîs dibe du beş:
a- Hûnandî
b- Pexşan
a- Hûnandî: Ew nivîsên bi rêzik, malik û pîvanan tên nivîsîn hûnandî ne.
b- Pexşan: Ew nivîsên ji hevok, bendan pêk tên û pîvana wan li ber çavan nayê girtin, jê re pexşan tê gotin.

2- Her rêzikeke helbestê bi tîpên çawa hatiye destpêkirin?

3- Di helbestê de navên taybet derbas dibin?

Ew navên ku ji bo nasandina hebûneke tenê tên bikaranîn, bi tîpên çawa hatine destpêkirin.

HÎNDARÎ

1- Cihê ku tu lê dijî, aliyê ku tu jê hez dikî û pê ve hatiyî girêdan, di refê de ji hevalên xwe re vebêje.

2- Tiştên te ji hevalên xwe re gotî, bi çend rêzikan bihûne.

3- Ji bo ku tu hest û hizirînên xwe baş bidî têgihandin, çima pêwîst e, tu pir peyvan bizanî?

WANE 2

EHMEDÊ XANÎ Û ZIMANÊ KURDÎ

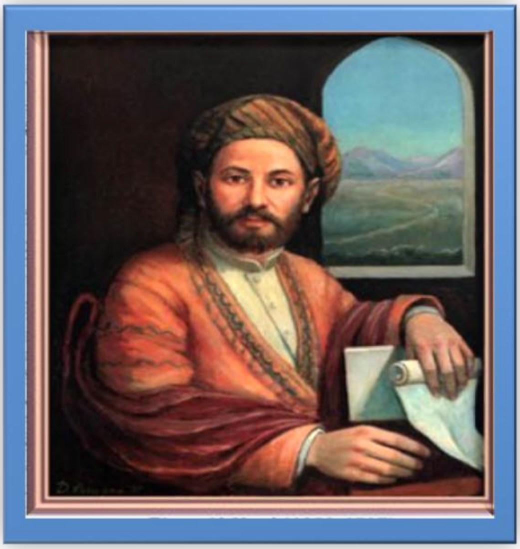

Bêguman Ehmedê Xanî di dîroka gelê kurd de kesayeteke gelekî bi nav û deng û xwedî cihekî taybet e. Ew ne bi tenê zimanzan û helbestvan bû, di heman demê de fîlozof, zanyar, dîrokzan, wêjevan, pêşbîn û rewşenbîrekî kurd ê mezin bû. Li gorî ku tê zanîn Ehmedê Xanî di sala 1651'an de li gundê Xanî yê girêdayî bajarê Colemêrgê ji dayîk bûye. Navê bavê wî Ilyas û navê dayîka wî Xanim (Xanê) ye. Ew bi esilê xwe ji êla Xanî ye.

Navê Xanî hem navê diya wî ye, hem jî navê êl û gundê wî ye. Ehmedê Xanî bi xwe jî li gelek deverên Kurdistanê geriyaye û li cem zimanzan û şêxên bi nav û deng perwerde dîtiye. Wî paşê jî ji bo ku zarokên kurdan bi zimanê xwe yê dayîkê lê bên perwerdekirin, dibistanek vekiriye û lê wane daye zarokan. Di dibistana Ehmedê Xanî de bi zimanê kurdî hem waneyên olî hem jî waneyên zanyarî hatine dayîn. Di gel ol û zimanê kurdî li ser mijarên weke felsefe, dîrok, wêje, erdnîgarî û esmannasî jî zarok û kesayetên cuda perwerde kirine.

WATEYA PEYVAN

Pêşbîn: mirovê zana yê ku pêşerojê dixwîne.

EM TÊBIGIHIN

1- Di dîroka gelê kurd de Ehmedê Xanî kesayeteke çawa ye?
2- Ehmedê Xanî ji kû derê ye?
3- Di dibistana Ehmedê Xanî de kîjan wane dihatin dayîn?

RÊZIMAN

1- Peyvên weke: "Ehmed, Xanî" yên di mijarê de derbas dibin, bi tîpên çawa hatine nivîsîn, çima?
2- Cudahiya di navbera navê taybet û navê giştî de li gorî nivîsa wan çi ye?

Navên taybet (serenav): Ew peyvên ku ji bo heyîneke bi tenê tên bikaranîn, her dem bi tîpa mezin dest pê dikin.

Navên giştî (hevenav): Ew peyvên ku ji bo gelek heyînên heman komê tên bikaranîn û bi tîpên biçûk tên nivîsîn.

HÎNDARÎ

1- Ji bo waneya Zimanê Kurdî kaxezek an lênûsekê bigire.
2- Dîtinên Ehmedê Xanî yên li jêr di refê de guftûgo bikin.

Ji dayîka xwe hez bikin, ji bavê xwe hez bikin û ji hevalên xwe hez bikin; da ku hûn hînî hezkirina dayîka giştî" Kurdistanê" bibin.

WANE 3

CIVÎNA KULÎLKAN

Her sal, tevahî kulîlkên cîhanê li hev dicivin; bûyerên ku bi serê wan hatine û dîtine şîrove dikin. Bi vî awayî, kulîlka ku çalakiya herî xweş kiriye xelat dikin.

Îsal cihê civînê li mala Rihanê bû. Roja civînê hatibû diyarkirin. Hemû kulîlk amade bûbûn. Lê kulîlkên Nêrgiz, Sosin, Şilêr û Beybûn nehatibûn. Kulîlkan xwe li hêviya wan negirt û dest bi civînê kir.

Gulê mafê axaftinê girt û dest bi şîroveya xwe kir:

-Îsal min tişteke balkêş nekiriye, tenê di qada dibistanekê de min kulîlk vekirin û dibistan xemiland. Bi hebûna min zarok gelek dilşad bûn.

Şûşanê xwe da pêş û mafê axaftinê girt**:**

-Ev çend roj in, ez li ber serê nexweşekî bêkes rawestiyabûm. Ji bo ku ez bîranînên wî yên kevin û xweş zindî bikim, min kar dikir.

Hemû kulîlkan bi hev re got:

-Pir baş e! Bê guman xelat ji mafê we ye.

Bi rêzê ve, hemû kulîlkan mafê axaftinê girt, bîranîn û serpêhatiyên xwe şîrove kirin. Dest bi danûstendina ji bo xelatdayînê kirin. Di wê demê de dengekî bilind ji derve hat bihîstin. Derî vebû. Her çar kulîlkên din "Nêrgiz, Şilêr, Sosin û Beybûn" di nava xwêdan û xwînê de, pir westiyayî ketin qadê.

Nêrgiz:

Biborînin hevalino, em dereng man. Em ji cihekî dûr, ji welatê rojê, ji serê çiyayên Kurdistanê tên. Di rê de em rastî termên sê ciwanên kurd ên ku ji bo rizgarî û azadiya welatê xwe giyan dayîn, hatin. Me xwe nêzîkî wan kir. Ji bo ku li hemberî germa havînê pûç nebin, me xwe ji wan re kir sîwan û sîber; bi sîbera me hatin parastin heya hevalên wan hatin.

Bi vê gotinê re tevahî kulîlk rabûn ser piyan û bi dilekî xweş li çepikan dan û gotin:

-Bijîn, her bijîn, xelata îsal li we pîroz be!

WATEYA PEYVAN

Şûşan: Kulîlkeke ku li ser goran tê çandin.
Xelat: Diyariya di encama serkeftinekê de tê dayîn.
Sîber: Kolik, Sîh
Giyan: Merg, can.
Sîwan: Amûreke ji bo parastina ji germahî û baranê **(**Şemsiye).

EM TÊBIGIHIN

1- Çima kulîlka Şûşanê, hêjayî xelatê hat dîtin?
2- Çima Nêrgiz û hevalên xwe dereng mabûn?
3- Kê xelata salê girt?

RÊZIMAN

1- **Qertafên sazker:** Ev qertaf peyvên nû saz dikin. Ev qertaf dibin sê beş: "Pêşgir, Paşgir û Navgir"

Mînak:
a- Pêşgir: **Der**+ketin= **der**ketin
Ser+keftin= **ser**keftin
Da+girtin= **da**girtin
b- Paşgir: Nexweş+**xane**= nexweş**xane**
Ol+**dar**= ol**dar**
Huner+**mend**= huner**mend**
c- Navgir: Reng+e+reng= reng**e**reng
Ser+**an**+ser= ser**an**ser

2- "Lê kulîlka Nêrgiz, Sosin û Beybûn nehatibûn." Vê hevokê bi awayekî kite ji hev cuda bike. Di her kiteyekê de çend tîp hene? Em dikarin bêjin li gor

rêzimana kurdî jimara kiteyan, bi qasî jimara tîpên dengdêr e?

HÎNDARÎ

1- Tu jî metelokeke ku li ser kulîlkan hatiye nivîsîn, di refê de vebêje.
2- Lênûsekê ji bo peyvên nayên zanîn bigire. Peyvên tu nizanî ji ferhengan fêr bibe.

WANE 4

HEZKIRINA PIRTÛKAN

Di zarokatiya min de, şahiya min a herî şirîn, qulibandina pelên pirtûkên biwêne bû. Her rûpelekî bi wêne ji pirtûkê, bi xulekan ez bi xwe ve dihiştim. Ez dikarim bêjim, dema min li wêneyan dinêrî, xweza dihat bîra min. Li gorî min, bi wêne jî be dîtina daran pir watedar e.

Dema pirtûkek li pêşiya min vekirîbûya, min ê xwe ji tevahî şehzadeyên çîrokan bextewartir bidîta. Reng, sih û xêzikên li hemberî min pir bandor li min dikir.

Piştî min dest bi xwendinê kir, girêdana min a bi pirtûkan re zêdetir bû. Niha jî ji bo ez li ser rûpelekê heya êvarê bêm çemandin, pêwîstî bi wêneyan tune ye. Eger di pirtûkê de çend rêzên ku mirov bixwîne hebin, ez dikarim wê pirtûkê zû bixwînim û derbas bibim. Hêj ez nebûbûm deh salî, min gelek pirtûk xwendin û kom kirin. Weke xwendina pirtûkan, dîtina wan jî pir kêfa min tîne.

Dema min serê xwe ji ser pirtûkê radikir, di serê min de pir xeyal derbas dibûn. Pirtûkên ku min xwendine, di serê min de zindî dibûn.

Carinan peyvekê ez dihizirandim. Carinan jî min hevokeke pir xweş didît û ji ber dikir. Herî zêde peyvên ku min wateya wan nedizanî, ji min re girîngtir dihatin. Ez dihizirîm ku ji bo hînî wateya wan peyvan bibim, pêwîstiya min bi pirtûkxaneyeke dewlemend hebû. Eger ez nebim xwediyê pirtûkxaneyeke dewlemend, ditirsiyam ku ez hînî wateyên wan peyvan nebim.

WATEYA PEYVAN

Çemandin: Tewandin.
Xeyal: Di mejiyê xwe de çêkirina tiştekî.
Zindî: Giyandar, candar
Pirtûkxane: Cihê pirtûk lê tên komkirin û belavkirin.

EM TÊBIGIHIN

1- Çima nivîskar dema zarok bû, bêhtir ji pirtûkên biwêne hez dikir?
2- Kengî nivîskarî xwe ji şehzadeyên çîrokan, bextewartir didît?
3- Piştî nivîskarî dest bi xwendinê kir, têkiliyê wî bi pirtûkan re çawa pêş ket?
4- Nivîskarî çima dixwest bibe xwediyê pirtûkxaneyeke dewlemend?
5- Di benda destpêkê ya nivîsa we xwendî de çend hevok hene, her hevokek çi dide têgihandin?

RÊZIMAN

1- Peyvên, **pirtûkxane** û **dewlemend** di lênûsa xwe de binivîse. Binê tîpên dengdêr ên di nava van peyvan de xêz bike.

Tîpên dengdêrên **dengdirêj** "**a-ê-î-o-û**" çawa ji devê te derdikevin?

"Egîdê keçel û Siyabend çûn çiyê." Tîpên dengdêrên dengdirêj ên di vê hevokê de, di lênûsa xwe de binivîse. Tîpên dengdêrên **dengkurt** "**e-i-u**" çawa ji devê te derdikevin?

2- Di hevoka "Ez fêrî xwendinê dibim." de tîpên dengdêrên dengkurt diyar bike?

3- Li dawiya hevokên temambûyî **xal** (**.**) tê bikaranîn.

Mînak: Mamoste, dayîk û bav e.
Bêrîvan çû bêriyê.

HÎNDARÎ

1- Mirov ji pirtûkxaneyeke dewlemend çi sûdê digire?

2- Ramana bingehîn a mijara te xwendî, vebêje.

WANE 5

SERXWEBÛNA MIRÎŞKAN

Li welatê Xerza
Dîkek hebû şareza

Rokê ew çû nav dîka
Ji wan re got hêdîka

Rabin bêjin mirîşkan
Bes xwe bidin anîşkan

Dîk û mirîşk bûne kom
Berê xwe dane cem
bûm

Ew jî li hev bûne kom
Yekî rabû gote bûm

Rabe ser xwe tu mîro
Ji bo me bêje îro

Ev leşkerê bê jimar
Gelo heye jê zerar

Bûm kenî û gote wan
Bakin bazê pehlewan

Hudhud rabû serfiraz
Wî çû bi lez gote baz

Go rabe ey tu bazî
Şah îro te dixwazî

Baz çû ba şah li banî
Destê xwe li ser hev danî

Bûm gote bazê xwînxwar
Bi lez rabe here xwar

Bazê terî bi rêşî
Hate cem dîkê pêşî

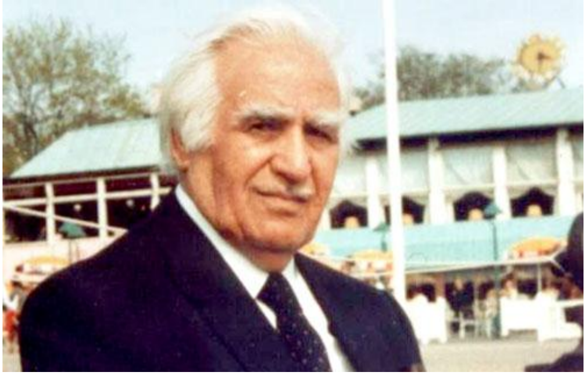

Destê wî girt û hejand
Nilqek jê re dirijand

"Olan, sen neyrilîsin" 1
Go em xelkê bedlîs in

"sizin bûrda ne îş war" 2
Dîk xeyidî lê da dar

Go bi zor û bi gazin
Em heqê xwe dixwazin

Cegerxwîn

WATEYA PEYVAN

Şareza: Têgihiştî, zana
Bûm: Kund
Rêşî: Bisk, bendik
Zerer: Ziyan
Heq: Maf
Şah: Qiral

1: Kuro, tu ji kû yî
2: Çi karê we li vir heye

EM TÊBIGIHIN

1- Mebesta Cegerxwîn ji vê helbestê çi ye?

2- Bûm çima banî baz kir?

HÎNDARÎ

1- Bersiva pirsên li jêr bi çend hevokan bide.
- Dema ku dibêjin helbest, çi tê bîra te?
- Dema ku sazkirina helbestekê ji te bê xwestin, tu dê kîjan destûran bikar bînî?

2- Helbesta li jor ji ber bike û ji hevalên xwe re bêje.

WANE 6

LEHENGÊ SÊPIYÊ

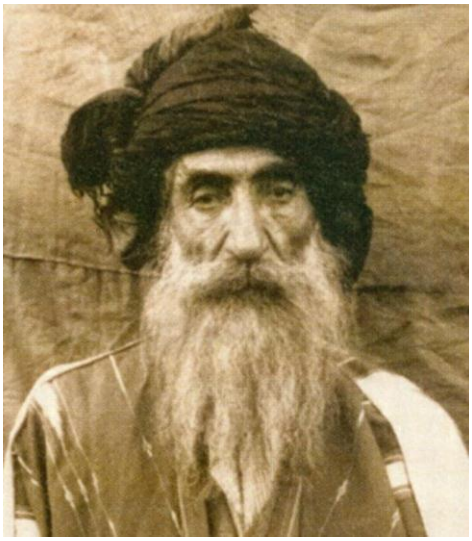

Seyid Riza li ber dara sêpiyê rawestiya. Destên wî vekirî ne û li her kêlekeke wî du leşker hene. Reşik Hûseyin û yên din di rêza bidarvekirinê de bûn. Fermandarê tirk Evdila Alpdoxan, dozger, bijîşk, mela û çend berpirsyarên din ên dewletê li wan temaşe dikir. Kurê Seyîd Riza, Reşik Hûseyin tevî ku birîndar bû jî tê bidarvekirin.

DOZGER (diqîre):

Seyid Riza, kurê wî Reşik Hûseyin û hevalên wan ji ber ku li hemberî dewletê serî hildane, raperîn û pêşengiya serhildanê kirine, xwestine ku beşek ji xaka komara Tirkiyê veqetînin û Kurdistaneke serbixwe ava bikin, gunehbarê bidarvekirinê hatine dîtin. Niha jî bidarvekirina wan dê pêk were. Ez li gorî toreya zagonan, mafê gotina wan a dawî didim û ji wan dipirsim: Gotina te ya dawî çi ye?

SEYID RIZA (Bi dengekî bilind û bêminet)**:**

Li tu deverên cîhanê talankar û zorkarên ku hene, heta dawî desthilatdar namînin. Sazûmanên xwînmijiyê bi zordestî û derewan li ser piyan namînin û temenê wan kin e. (Bi dengekî bilind) Hûn zarên romên bêbext in…

Hûn heya qirikê di nava rezîlî û bêşerefiyê de ne….

Gelê kurd bi darê zorê, qirkirin, bêbextî, çewisandin û derewan ji holê ranabe!

Ên ku dibêjin: "Em ê navê kurd û Kurdistanê ji holê rakin" tu carî ew bi ser nakevin û dê bi ser nekevin.

Ez bi fen û fûtên we xapiyam, ev ji bo min bû derd. Ez jî serê xwe ji we re danayînim bila ev jî ji we re bibe derd.

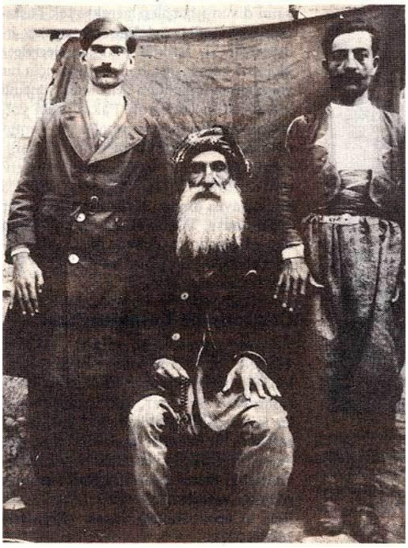

Rûreşino! Hûn şerm nakin, lê dîrok şahidê bêbextiya we ye. (Bi dest nîşan dide): Ev çiyayên Kurdistanê, wê rojekê rabin ser piyan.

-Ez 75 salî me. Va ez jî dibim şehîd, tevlî şehîdên Kurdistanê dibim. Serhildan têk diçe, lê kurd û Kurdistan dijîn û dê xortên kurdan tola me bistînin...

Bimirin talankar, mêrkuj û zordar!

Reşik Hûseyin:

- Bavo! Bila gelê kurd sax be!

Bijî Kurdistan!

(Seyîd Riza, celadê rûreş dehf da û bi destên xwe xilboq xist stûyê xwe, lingê xwe li kursî da û tevlî nemiran bû.)

WATEYA PEYVAN

Sêpî: Sêdarên ji bo daliqandinê tên amadekirin.
Xilboq: Xerboq. Ew xerboqa bi benê sêdarê ve ji bona xeniqandinê tê bikaranîn.
Celad: Kujer, kesê bi fermanan mirovan dikuje.
Zagon: (Qanûn) destûrên dewletê
Fen û Fût: Fêlbazî, dek û dolab
Tore: Adet, kevneşopî

EM TÊBIGIHIN

1- Çima fermana bidarvekirina Seyîd Riza dan?
2- Li gorî nivîsê, kê li Seyîd Riza temaşe dikir?
3- Dozgerî çi ji Seyîd Riza pirsî?
4- Baweriya Seyîd Riza bi kê dihat ku tola wan hildin?
5- Li ber darvekirinê Reşik Hûseyin çi got?

RÊZIMAN

Tîpên kelijandinê: Dema ku du tîpên dengdêr li pey hev bên, tîpeke kelijandinê dikeve navbera wan û vegotinê hêsantir dikin. Tîpên kelijandinê ev in: "h, w, y"
Mînak:
Stû+ê= stûyê min
Ava+î= avahî
Rê+î= rêwî

HÎNDARÎ

1- Dema em dibêjin, Seyîd Riza kesekî çawa tê ber çavên te?

WANE 7

WELATO

Min ji kaniyên te dimêtî, ava jînê ey welat
Lewra dilsoj im ji bo te, min dil û can kir xelat
Ew êzingê tête sotin, ez im bo Newroza te
Ez xunav im tim dibarim, ser pelên lîloza te

Ez bi gorî kim welato, can û mal, pez û kerî
Tev ji bona te erzan e, her du çav, cerg û serî
Sed silavan bi rê dikim ez, bo kanî û lîlava te
Têr nebûm ez qet tu caran, ji ava sûlava te

Ez li zeviyên te bibarim, wek reştavên bihara
Av bidim wan gulşenên tî, mazî, çam, çinara
Min ji te hez kir ji dil û can, pirtir ji roniya çava
Hezkirina te welato, da ser a dê û bava.

WANE 8

ERKA XWEPARASTINÊ

Di serdema me de tu gel û pêkhate, bêyî hêz an jî yekîneyên parastinê nabin û nikarin hebûna xwe bidomînin. Ji ber vê, her dewlet an jî şoreşên xwedî bandor hêz û yekîneyên wan ên parastinê hene ku divê bê ferq û cudahî can û malê welatiyan ji êrîşên derve û hundir biparêzin. Ev yekîneyên parastinê an jî leşkerên ewlehiyê ji keç û xortên heman welatî pêk tên ku digihêjin temenekî, divê ji bo demeke diyarkirî erka xwe ya parastinê bi şanazî bi cih bînin. Ji ber ku parastina can û malê welatiyan, erka her kesê/î ya herî li pêş û pîroz e, divê hemû welatî bêyî dudilî erka xwe

ya parastinê bi serbilindî bi cih bînin, eger di wê oxirê de şehadet jî hebe.

Ger miletek hêza wî a parastinê tunebe, di jiyana xwe de di tu aliyan de bi ser nakeve û dê bibe pêlîstokên dagirker û stemkaran. Ji ber ku pergala niha heyî ya ku kapîtalîzm serkêşiya wê dike, yekîneyên parastinê ferz dike.

Gelên ku hêzên wan ên parastinê hebin, hesabên mezin ji wan tên kirin. Lê berovajî yên ku hêzên wan ên parastinê tunebin, tu hesab ji wan nayên kirin; tên çewisandin û heta ji nava nexşeya cîhanê jî tên rakirin. Mînaka vê ya herî mezin, mirov dikare di rewşa gelê kurd a beriya niha de bibîne ku digihiştin milyonan, lê ji ber tunebûna hêzeke parastinê ya hevgirtî, bi pişaftinê re rû bi rû mabûn.

Niha, bi şoreşa Rojava re ji hemû aliyan ve bêyî ferq û cudahiya gel û pêkhateyan, bi hişmendiya "KURDISTAN WELATÊ HEVPAR Ê KURDISTANIYAN E" xwe birêxistin kirine. Gelê kurd, mînaka herî baş a çareseriya pirsgirêkên Rojhilata Navîn e ku ji bo hemû gel û pêkhateyên herêmê sûdmend e.

Yek ji van rêxistinên Rojava ku ji destpêka şoreşê heta roja me, bi qehremanî û fedekariyên pir mezin pêşengî ji Şoreşa Sûriye û Rojavayê Kurdistanê re kiriye; "Yekîneyên Parastina Gel" (YPG) û "Yekîneyên Parastina Jin" (YPJ) ne. Ev yekîneyên parastinê ku ji keç û xortên kurd û pêkhateyên din pêk tên, ji bo parastina can û giyanê hemwelatiyan, ji êrîşên hovane bêyî dudilî, kom bi kom canên xwe kirin xelat di oxira azadiya gel û welatê xwe de. Weke mînak, navê hinek

ji wan cengewarên ku di parastin û qeleya vejînê ya Rojava de bûne stûna berxwedana bêhempa: "Xebat Dêrik, Çekdar Amed, Arîn Mîrkan, Gelhat Botan, Silava Efrîn, Bêrîvan Sason, Goran Dêrik, Serhed Qamişlo, Lewend Qamişlo û hwd."

Lewra, divê hemû welatî bi her şêweyî li yekîneyên parastinê weke parçeyek ji canê xwe xwedî derkevin û ji hemû deman bêhtir **erka xwe ya parastinê** bi cih bînin. Çawa ku jiyan bê nan û av nabe, bêyî parastin û **erka xweparastinê** jî, jiyaneke birûmet nabe.

WATEYA PEYVAN

Erk: Wacib
Pişaftin: Helandin, asîmîlasyon
Pêkhate: Hemû mirov, an jî gelên ku li welatekî dijîn, pêkhateyên wî welatî ne
Şêwe: Awa, reng
Hevpar: Hevbeş

EM TÊBIGIHIN

1- Çima pêwîst e mirov erka xwe ya parastinê bi cih bîne?
2- Kîjan hêzan, Rojava ji dijminan parast?
3- Navên çend şehîdên şoreşa Rojava binivîse?

RÊZIMAN

1- Di zimanê kurdî de peyv li gorî çêbûna xwe dibin sê beş.

a-Peyvên Xwerû

b-Peyvên Pêkhatî
c-Peyvên Hevdudanî
a-Peyvên xwerû: Ji wan peyvên xwedî wate, yên ku tu qertafan nagirin re peyvên xwerû tê gotin.
Mînak: Azad- kew- mirov- ax- av- aş- nan.
b-Peyvên pêkhatî: Ji wan peyvên ku bi alîkariya qertafên sazker pêk tên re peyvên pêkhatî tê gotin.
Mînak: Aş**van**- **hil**girtin.
c-Peyvên hevedudanî: Ji wan peyvên ku ji du peyvên watedar pêk tên û wateyeke nû didin re peyvên hevedudanî tê gotin.
Mînak: Roj + hilat = Rojhilat
Gul + bihar= Gulbihar
Çav + reş = Çavreş

2- Di hevoka "**Derdor ji milê rojhilat ve her diçû sor dibû.**" de peyva "**rojhilat**" a di vê hevokê de derbas dibe hevedudanî ye.

HÎNDARÎ

1- Girîngiya erka xweparastinê bi çend xêzan bêje.
2- Malika li jêr, bi awayekî xweş binivîse.

Derket ji nav Bircê meşî
Ava çema qet nexweşî
Solgul ji ber şerma weşî
Ez dame ber yek awirê
Cegerxwîn

WANE 9

ŞOX Û ŞENGÊ ZUHRE RENGÊ

Şox û şengê zuhre rengê
Dil ji min bir dil ji min
Awirên heybet pilingê
Dil ji min bir dil ji min

Wê şepalê miskî xalê
Dêm durê gerden şemalê
Cebheta biskan semalê
Dil ji min bir dil ji min

Zilf û xalan, nûn û dalan
Wan ji min, dil bir bi talan
Goşeyê qewsî, hîlalan
Dil ji min bir, dil ji min

Dêm nedûrê, bû ebîrê
Xemriyo, kîso herîrê
Sîne kir, amancê tîrê
Dil ji min bir, dil ji min

Sur şirînê, nazenînê
Kuştim û nakit yeqînê
Wê bi çengala, evînê
Dil ji min bir, dil ji min.

Melayê Cizîrî

WATEYA PEYVAN

Şox û şeng: Rind û delal
Zuhre: Navê gerestêrkê,Vênûs
Heybet: Mezinahî
Xal: Nîşana rû
Cebhet: Enî
Sema: Cureyek dîlanê ye.
Zulf: Bisk
Nûn û dal: Du tîpên erebî ne mebest jê çav, birû, birî û birh in
Hîlal: Çarana Heyvê
Nedîr: Pêta bilind
Dêm: hinarok, rû, gujmik, gep
Herîr: Hevrîşim.
Sîne: Sing
Yeqîn: Bawerî

Em Têbigihin

1- Hestên helbestvan li hemberî evînê bide diyarkirin.
2- Girîngiya Melayê Cizirî di pêşxistina zimanê me de çi ye?

RÊZIMAN

Malik: Ew nivîsên hûnandî yên ji çend rêzikan pêk tên, jê re **malik** tê gotin.
Malikên ku ji du rêzikan pêk tên, jê re **Cotik** tê gotin.
WANE 10

AGIRÊ SERHILDANÊ

Îsal li Kurdistanê pir xizanî û hejarî hebû. Li aliyekî berf dibarî, li aliyê din jî serhildan bû.

Riya min ketibû aliyê Cizîrê, karekî min li wê derê hebû. Dem dema serhildanê bû. Lê hêj bihar nehatibû xaka Cizîrê. Li ser kevirê sînorê di navbera Cizîr û Dêrikê de komek mirov civiyabû, min li wan nêrî, ewên bişewq kî ne?

Haa! Wey li minê ew Egîd e, heyloo! Ew jî Bêrîvan û Newal in. Gelo ev xewn e. Lê ez bi laşê xwe ve dilerizîm, laşê min diêşiya. Min di pirtûkekê de wêneyên wan dîtibûn. Haa! Min ew nasîn. Ew ê agir pê dixe Kawayê Hesinkar e û yê din jî Kawayê hemdem Mazlûmê çavreş e.

Hey gidî dinyayê!

Şehîd Mahsûm hat ser kevirekî, hinekî bêdeng rawestiya, piştre hêdî hêdî dest bi gotina xwe kir:

- Me ji mirinê jiyan peyda kir. Me bi qêrîna xwe ya bêkesî gazî biharê kir. Biharê di bin berfê de stûyê xwe xwehr kiribû.

Em hildikişiyan çiyayên welêt, hemû şehîd rabûbûn ser piyan û ketibûn civata me. Hemû şehîdên me yên nemir bi kêfxweşî û dilşadî ketibûn nav me, em bi rê ve diçûn û agir li pey me dihat.

Dewsa me hemûyan dibû agir, em bi rê ve diçûn, diketin nav welat, dar û berên welêt bi navê doza me diqêriyan. Çiyayê Agirî, weke bûkekê kincên spî li xwe kiribûn. Cûdî, Bagok, Zagros û hemû çiyayên welêt rê dida me û ala têkoşînê bilind dikir. Mezin dibû roja welêt, îro hemû stran û helbestên azadiyê bi agirê Newrozê geş dibin. Me hemûyan bi hev re hawîrdor, mil bi mil, dest bi dest govendeke mezin digirt.
Li xaka welêt, têkoşîna gerîla bi agirê serhildanê bilind dibû.

Hemû şehîdan li ser van peyvan bi stran û tilîliyan dora govendê girt. Ez jî dikişandim nav xwe. Govenda me heya Mahabad, Hewlêr, Amed û Qamişloyê dikişiya.

Piştî ku ez ji xewê şiyar bûm û hişê min hat serê min. Min dît ku hemû pakrawanên me weke kevokan difiriyan û li ezmanê Kurdistanê her yek dibû stêrkek. Min serê xwe rakir, demeke dirêj li stêrkan nêrî û çar dilop rondik ji çavên min hatin.

Wateya Peyvan

Civîn : Kombûn
Pakrewan : Şehîd
Dews : Şûn, şop

Em Têbigihin

1- Çima komek mirov li ser sînor civiyabû?
2- Kawayê hemdem kî ye?
3- Hevalê Mahsûm li wê derê axaftineke çawa kir?
4- Govenda şehîdan heta ku derê dikişiya?

Rêziman

1- Di nivîsê de axaftin bi çi nîşaneyê hatiye nîşandan?

(-) Xêzika ku dikeve pêşiya hevoka axaftinê, em jê re dibêjin **xêzika axaftinê**.

2- Hevokên ku peyva Mazlûm û Egîd di nav de heyî bibîne, di lênûsa xwe de binivîse.
3- Di dawiya hevoka "Mala min bişewite!" de çima baneşan (!) hatiye bikaranîn?

WANE 11

MIJARA SERBEST

ROJA ZAROKÊN CÎHANÊ

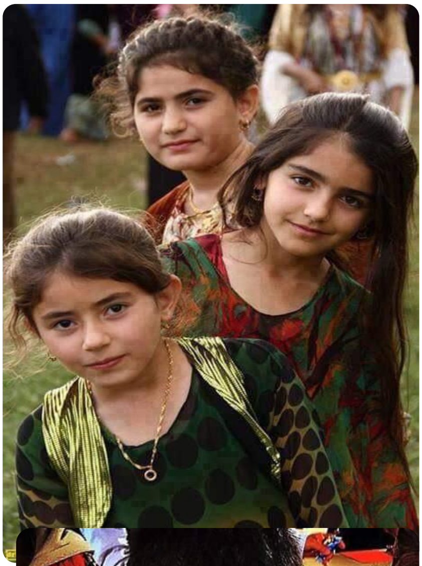

Rêxistina Neteweyên Yekbûyî di sala **1925’**an de biryar da ku **1’ê Herîzanê** bibe roja zarokên cîhanê. Hin dewletan evî rojê pejirandiye. Ji ber vê yekê, mafê zarokan e ku wê rojê weke roja cejna xwe bizanin û bi coş û xuroş, kêf û şadî pîroz bikin. Ji bo vê jî, divê hemû welatên cîhanê bi deng û rengên xwe, piştgiriya vê roja zarokan bikin. Ji ber ku zarok pêşeroja rojên mezin in. Zarokên perwerdekirî mizgîniya pêşerojeke serkeftî ne. Da ku mafê zarokan were parastin ev bend hatine destnîşankirin:

1- Hemû zarokên cîhanê xwediyê wî mafî ne ku ji bo pêşerojeke ronî di aliyê xwendin û perwerdehiyê de alîkarî ji wan re were dayîn.
2- Divê dermanên dijî nexweşiyan ji bo hemû

zarokan werin peydakirin.

3- Divê derfetên xwendin û nivîsînê ji bo hemû zarokan werin dayîn û pêşxistin.
4- Nabe di temenê zarokatiyê de kar bi zarokan were kirin. Ger ji ber hejarî jî kar bikin, divê karê giran bi wan neyê kirin.

HÎNDARÊ1

Ay lê Gulê

Ay lê gulê gula minê Şirîna li ber dilê minê
Gulê nadim malê dinê Wel ser gulê têm kuştinê

Gulê kesk û sor û zer e Nîşana alê li ser e
Êdî reng spî gewher e Şirîn û peymana minê

Zordar dibê ez gul nadim Ez ê zend û benda badim
Ez ê kelh û sera radim Azad dibî bi şoreşa minê

Umerê le'lê* stran *(M. ŞÊXO)

1- Li gorî helbesta "Ay lê Gulê" bersiva rast a her sê pirsên destpêkê hilbijêre.

- Helbestvan gul bi wateya çi bi kar aniye?
  A. Al C. Welat
  B. Yar D. Pirtûk
- Helbestvan di helbestê de dibêje nîşana alê li ser çi ye?
  A. Kelhê C. Sera
  B. Gulê D. Kaniyê
- Welat çawa azad dibin?
  A. Bi şoreşê C. Bi pereyan
  B. Bi sozdayînê D. Bi pesindayînê

2- Ji hevokên li jêr ya rast bi tîpa (R) û ya şaş jî bi tîpa (Ş) nîşan bikin.

- **1-** Ji bo ku em di demeke kurt de cihê mijareke di pirtûkê de bibînin em li naverokê vedigerin. ( )
- **2-"Egîd** çû çiyê" di vê hevokê de peyva hatiye reşkirin xwerû ye. ( )
- **3-**Di peyva "Kurdistan" de çar tîpên dengdêrên dengkurt hene. ( )

- **4-"Karmend** bi hêz in" Di peyva ku hatiye reşkirin de tîpa “k” nerm hatiye bikaranîn. ( )

1- Peyvên li jêr bigihînin wateya wan.

A	B
Damezrandin	Can
Giyan	Şop
Tore	kevneşop
Dews	Zana
Şareza	Avakirin

BEŞA DUYEM

1- Ji dîwana Xanî
2- Birca Belek
3- Tenê dilopek ji Kobanê
4- Xerîbî
5- Mirov û duristî
6- Name
7- Welatê me
8- Ar bûma
9- Banga aşitya gerdûnî
10- Di civaka kurdî de rewşa jinê

WANE 1

JI DÎWANA XANÎ

Xeberdana memê bi dilê kul re
Ku ketibû şerê perwane bi bilbil re

Geh şer dikir wî li gel dilê jar
Digotê: ey xayin û stemkar

Kanîn ew soz û biryar û ferman
Kanîn ew sûnd û kanîn ew peyman

Te digo rast im li gel te ez her!
Ez wekî te me tu bike bawer

Te digot yek im naguherim
Li ber derdan ez xwe radigirim

Lê mixabin tu pir bê wefa yî
Tu jar û sistê li ber çava yî

WATEYA PEYVAN

Jîr: Zîrek, jêhatî.
Pakrawan: Şehîd.

EM TÊBIGIHIN

1- Çima Memê Alan bi bilbil re şer dike?
2- Li gorî helbestê kê digot " Li ber derdan ez xwe radigirim"?

Rêziman

Tîpên hilmî û nehilmî (hişk û nerm): Ji tîpên (ç, k, p, t) ku du dengên ji hev cuda derdixin re tîpên hişk û nerm tê gotin.
Mînak:

Hilmî (hişk)	**Nehilmî (nerm)**
Çar	çem
Ken	kund
Per	pênc
Tevn	tîr

HÎNDARÎ

1- Helbesta jor ji mamosteyê xwe guhdar bike. Mamosteyê/a te helbestê bi çi awayî dixwîne?
2- Piştî te helbest baş girt, di refê de bideng bixwîne.

WANE 2

BIRCA BELEK

Rojek ji rojên biharê yên xweş bû. Destpêkê baran barîbû û piştre jî rojeke xweş hilbûbû.

Şîlan:

- Rûgeş , were em biçin li Birca Belek bigerin.

-Erê, ev ramaneke pir baş e.

Di cih de kincên xwe wergirtin û ketin ser rê. Şîlanê hewayê paqij kêşa û axivî:

- Ox! Dema baran dibare, her alî çi qas xweşik dibe.

Rûgeş jî ew qas bextewar dibû.

Rûgeş:

- Rast e, piştî baranê bêhna axê çi qas xweş e!... Çi qas xweş e ma ne?

Têra xwe bi rê ve çûn, ketin ser riya ku diçe Birca Belek.

Şîlan**:**

- Tu dizanî girîngiya Birca Belek çi ye?

Rûgeş:

- Ez hinekî dizanim.

Şîlan**:**

- Birca Belek cihê mîrê herêma Botan bû. Qesreke mezin ji hêla mîrê Cizîrê ve, li ser rûbarê Dicleyê hatiye

avakirin. Dîwarê qesrê rêzek bi kevirên reş, yek jî bi yên spî hatiye çêkirin. Piştî demekê ji aliyê hêzên dagirker ve hatiye dagirkirin, demeke dirêj weke baregeha leşkerî dihat bikaranîn.

Rûgeş**:**

- Rast e, gelek cihên dîrokî yên gelê me hene ku ji aliyê hêzên dagirker ve hatine dagirkirin.

Şîlan**:**

- Weke ku tê binavkirin, em bi riya Şêran ve hêdî hêdî diçin.

Şîlanê Birca Belek baş dinasî. Beriya niha bi bavê xwe re lê geriyabû. Li hemû cihên wê geriyan.

Şîlan**:**

- Rûgeş, Birca Belek ji sêsed û şêst û şeş odeyan pêk tê. Bi firehbûn û bilindbûna xwe pir tê nasîn.

Rûgeş:

- Ha Şîlan, nêzîk e ku bi têkoşîna gelê me Birca Belek ji dagirkeran rizgar bibe.

WATEYA PEYVAN

Birca Belek: Avahiyeke taybet e, li Cizîra Botan li ber peravên ava Dicle ye.
Birc: Avahiya ku li ser sûr û kelehan hatiye avakirin.
Belek: Têkilbûna rengê reş û spî.
Pak: Paqij.

EM TÊBIGIHIN

1- Şîlan û Rûgeş di rojeke çawa de çûbûn Birca Belek?
2- Şîlan û Rûgeş di kîjan riyê de çûn Birca Belek?
3- Di benda dawî de gotûbêj li ser çi tê kirin?
4- Birca Belek li kû dera Kurdistanê cih digire?

RÊZIMAN

1- Ji peyvên rewş, awa, reng, heyîn û çawabûna navekî diyar dikin re **hevalnav** tê gotin.

Mînak:

Bizina **reş**
Birca **Belek**
Azadê **dirêj**
Çiyayê **bilind**

2- **Pirsnîşan (?):** li dawiya hevokên pirsyariyê tê danîn**.**

Mînak:

Tu dizanî girîngiya Birca Belek çi ye?

WANE 3

TENÊ DILOPEK JI KOBANÊ

Hema bêje, qama rimekê mabû roj biçe ava. Dengê guleyan ne gelekî dûr, ji nêz ve dihat. Li aliyekî berxwedana bêhempa ya keç û xortên dilê wan tije vîn ku bejna xwe bi agirê destaneyan pêçabû, li aliyekî jî bêîmaniya DAIŞ'ê û li aliyê din jî gemariyên derdor, xiyaneta hundir, dibûn sedema tengezariyên pir mezin. Lê tu hêzan nedikarîn agirê berxwedanê yê di canê keç û xortên kurdan de vemirînin.

Aha di êvareke wisa de, tevî ku kesek ji endamên malê nedixwest ax û mala xwe berde, lê kurê mezin ê kaloyê ku felekê pişta wî tewandibû, xwe amade dikir xwîşk û bira, dayîk û bavê xwe bihêle û bi dû xewnên welatê biyaniyan bikeve… Ji ber vê yekê, kalo û malbatê bi hemû derfetên xwe hewl didan ku kurê wan, wan bi tenê nehêle.

Kalo bi van gotinan hewl dida ku kurê xwe qayîl bike û ji wê biryarê vegerîne:

- Kurê min, dizanim çi qas ji te re bêjim neçe jî, tu dê biçî. Te serê xwe çemandiye himbêza wan xayîn û xwefiroşan û wan xwefiroş û bêbextan bi dek û dolaban aqilê te bi gemarê dagirtine, lawê min.

Gotina bavê xwe dibire, radibe ser piyan û mîna ku gotinên bavê wî ne di cih de û bêkêr bin:

- Bavo, bes e! Ji bo min van çîrokan nebêje. Min biryara xwe daye, ez ê bi hevalên xwe re herim Tirkiyê, herim Ewrûpa... Ax, welat û gund hemû bila ji we re bin, min navên.

Dema van gotinan dibêje, kalo li nav çavên wî dinêre, kêşekê li cigara xwe dide û weke ku bêje "de bila tu ne lawê min ba, bila darek hişk jî li derê mala min tuneba." û wiha pê de diçe û dibêje:

- Kuro, nexwezî bi wê rojê, ew roja ku yên wekî te teres bi dû bavan ketin û dayîkan di dergûşan de hejandin. (Kêşek din li cigara xwe dide, tasek av vedixwe û bi dengekî bilintir) De here. Ew ên ku tu bi dû wan ketî, çawa dev ji axa welatê xwe berdane, wê rojekê te jî wilo bihêlin û bera te bidin bêxîret. Ew ên ku ji ax û welatê xwe re nebin dost, ji tu kesî re nabin pişt û post. Ger tu welatê xwe bihêlî û herî, wê ne tenê bera te bidin, wê te di zinarekî de bavêjin û tu caran tu bi ser xwe ve nayê, lawê min.

Di vê navberê de êdî xwîna dayîkê jî dikele, xwe nagire û bi gotina "bêxîret" şiqamekê li kurê xwe dide û dibêje:

- De here. Em dar û kevirên vî welatî bixwin, em dest ji axa xwe, dest ji Kobanê bernadin. Tu bi kû ve diçî biçe, Elîko.

Pêşiyan ne ji xwe ve gotine; "Aqilê sivik, barê giran e." Elîko guhdarî kesekî nake, lê dixe û diçe. Vêca ka felek wê serê Elîko bi wê bêwijdaniya wî li kîjan zinarî bixe...

Her ku diçû, tevî berxwedana Cengawerên YPG/YPJ'ê jî çeteyên DAIŞ'ê bi hêza xwe ya mezin nêzî gund dibûn. Dema tê dîtin ku êdî çare tuneye, çete wê gund bistînin, gund bi fermana Yekîneyên Parastinê ji gundiyan tê valakirin. Lê kî wê kalo derxe?! " Tenê mirin wê min ji vî gundî derxe. Ez ê heta guleya xwe ya dawiyê mil bi milê we li hemberî van nemerdan şer bikim."

DAIŞ jî bi hemû gemariya xwe ve, bê navber êrîş dike; bi tank, top, doçka û sedan çekên din, bi niyaza ku kevir li ser kevir nemîne, nêzî gund dibûn. Keç û xortên kurdan derbeyên pir mezin li wan dixistin. Dikirin û nedikirin, nedikarîn dîwarê ku bi tilîlî û hêza polayî ya keç û xortên kurdan ava bûyî bişkînin. Dema Kalo vê berxwedana bêhempa û efsaneyî ya Yekîneyên Parastinê, li hemberî wan çêlikên guran dibîne, êdî ji kêfan xwîn lê dikele, derdikeve derve û radibe ser piyan û bi van gotinan bi ser wan de diqîre: "De werin çêlikên hov û har! Hemû dinya vê hovitiya we dibîne. Bizanibin; êdî ne em ê ji mirinê, mirin dê ji me bitirse.... Heya dilopek xwîn di damarên me de bimîne, em dest ji

axa xwe bernadin. Bila ev jî li bîra we be: Gund û warên ku hûn talan dikin, ne bêxwedî ne, wê bibin goristana we û bav û kalên we..." Lê hezar car mixabin... bila bextê felekê hilweşe... hîn gotinên kalo didomiyan, kalo bi reşkujî ji aliyê segvanekî çeteyan ve bi giyanê xwe yê pîroz xatir ji jiyanê dixwaze.

WATEYA PEYVAN

Bêhempa: Bê mînak
Cengawer: Şervan, mêrxas
Pola: Hesinê pir hişk û qayîm
Ferman: Emir
Tengezarî: Tengavî
Qayîl: Razî, (Qanih)
Bêkêr: Bêsûd
Damar: Ra, reh
Post: Çerm

EM TÊBIGIHIN

1- Kurê kalo çima dest ji malbata xwe berda?
2- Çima yekîneyên parastinê fermana valakirina gund dan?
3- Ji bo çi kalo dev ji gund berneda?
4- Kalo xwest ku çi di bîra çeteyan de bimîne û tu caran ji bîr nekin?

RÊZIMAN

1- Di nivîsê de kevanek **( )** çima tê bikaranîn?

Ger em di nivîsê de du peyvên ku heman wateyê didin pêşwazî bikin, yek ji wan peyvan dikeve nav kevanekê ( ).

Mînak: Şehîd(pakrewan) rûmetên me ne.

2- Di nivîsê de qertafa ku dikeve dawiya jimaran bi kîjan nîşaneyê tê cudakirin?

Dabir(') **:** Ew tîp û qertafên bi jimaran ve hatine nivîsîn bi riya dabirê, tên veqetandin.

Mînak: Şoreşa Rojava 19 Tırmıhê 2012'de despêkır

HÎNDARÎ

Ji mijara te xwendî, tu fêrî çi bûyî, bi kurtahî di lênûsa xwe de binivîse.

WANE 4

XERÎBÎ

Piştî ku Xemgîn sêwî dimîne, li bajarê Efrînê kesekî wî namîne. Metika Xemgîn wî dibe cem xwe, bajarê Şamê. Ji ber ku Xemgîn zimanê erebî nizanîbû, gelekî bêzar bûbû. Bi vî awayî, demeke dirêj bêdeng mabû.

Rojekê, metika wî bi dengekî bilind gazî solbendê di kolanê de derbas dibû kir. Solbend ber bi deriyê mala meta Xemgîn ve hat. Piştre metika wî çend pêlavên qetiyayî, danîn ber destên solbend û solbend dest bi dirûtina wan pêlavan kir. Xemgîn bi gumanî li pêşberî wî rawestiya. Li wan mîxên solbend dikirin devê xwe û bi lez û bez li binê pêlavan dixistin, dinêrî.

Ji ber ku Xemgîn ji biyanîtiya xwe gelekî bêzar bûbû, di navberekê de Xemgîn bi dilşadî ji bîr kir li kû ye û li

gel kê ye, bi zimanê dayîka xwe axivî:

-Ma ev mîx di devê te re naçin?

Solbend di nava coşekê de, serê xwe bilind kir.

-Ma tu kurdî lawo?

-Belê, ez ji bajarê Efrînê hatime.

-Ez jî ji Tirbespiyê me.

Dema ku Xemgîn zanî solbend kurd e û ji Tirbespiyê hatiye, bi baldarî li wî dinêrî.

Xemgîn mala xwe ji solbend re diyar kir. Dema ku li gel hevalên xwe masî ji rûbarî digirt û çawa li gel dayîka xwe diçû cem bijîşkan, hemû ji solbend re vegot.

Di rastiyê de jî yê dipeyive Xemgîn bû; Xemgîn, ji şeş mehan û şûn ve bêdeng mabû. Bêyî ku raweste û biweste dipeyivî. Solbend hem dixebite, hem jî carcaran ji bo ku Xemgîn bide axaftin wiha digot: Erê, ya rastî wisa ye.

Ji bo ku solbend zêdetir guhdariya Xemgîn bike, destên xwe giran dikirin.

Lê, di dawiyê de hemû pêlav hatin dirûtin û kar temam bû.

Xemgîn bi dilekî ne xweş pirsî:

- Ma tu yê herî?

- Belê, ez ê herim, min karê xwe temam kir.

Solbend dît ku hemwelatiyê wî yê biçûk digirî. Ji ber vê yekê, xwest giriyê wî bisekinîne, hinekî li ber dilê wî da:

- Negirî lawo! Negirî, ez ê carinan werim serdana te.

Piştî ku Xemgîn û Solbend bûn dostê hev, êdî bêzarî ji xemgîn dûr ket.

WATEYA PEYVAN

Solbend: Pêlavçêker, mişeqa
Bêzar: tengezar, perîşan
Mîx: bizmar

EM TÊBIGIHIN

1- Di mijarê de li ser milê mirovê hatiye gazîkirin, çi hebû?
2- Solbend çawa zanî Xemgîn kurd e?
3- Hevpeyîvîna Xemgîn bi solbend re hestekî çawa şiyar kir?
4- Çima Xemgîn giriya dema ku solbend çû?

RÊZIMAN

1- Peyvên: "**ma, gelo, çima, çi qas, çi, çend, kengî**" peyvên pirsyariyê ne ango hevokan dikin rewşa pirsiyariyê.

Mînak:
-Ma tu dê biçî?
-Gelo ew dê bê?
-Çima diçî?
-Çi qas mane?
-Çi dixwazî?

2- Di hevokên li jêr de cihê bêhnokan çawa hatiye diyarkirin, binase.
-Solbend hem dixebite, hem carcaran digot.
-Erê, ya rast wisa ye, ji bo Xemgîn bide axaftin.

Di kurdî de nîşaneya herî zêde tê bikaranîn, **nîşaneya bêhnokê** (**,**) ye.

HÎNDARÎ

1- Bi hevalekî xwe re li ser girîngiya zimanê dayîkê, bipeyive.

Di dema peyivînê de li ser van xalan şiyar be.

a.Axaftina hevalê xwe nebire.
b.Peyvên rast bêje.
c.Awaza xwe baş bi kar bîne.
d. Bersiva pirsên tên kirin, bide.

WANE 5

MIROV Û DURISTÎ

Baxçeyekî dapîra min hebû, du çêlek û çend sewalên wê jî hebûn. Her çi qas xelkê ji dapîra min re digot: şîr, mast, fêkî û dermatên xwe bifiroşe, lê dapîra min bi ya kesî nedikir, her dem weke alîkarî dida mirovên ku pêwîstiya wan pê heyî, dida mirovên hejar. Ji ber vê yekê û ji ber kiryarên wê yên rast û durist dapîra min di nava gel de pir dihat hezkirin û cihekî wê yê taybet hebû.

Mala me hinekî ji ya wan dûr bû. Lê rojê herî kêm carekê diviyabû ez biçûma cem dapîra xwe. Her ku ez diçûm cem, hema gotinek ji vir dianî û yek ji wir dianî, ji min re behsa mirovên baş, rastgotin û rastbêjiyê dikir.

Carinan wisa lê dihat, hema kêm dima ez dapîra xwe bihêlim û birevim. Ji ber vê, gelek caran min di dilê xwe de digot: De bes e dapîra min a hêja, ma ez rebenê xwedê, dê pirsgirêkên vê dinyayê tevan çareser bikim. Lê ji ber ku min pir ji dapîra xwe hez dikir, min tu caran ne tenê li hemberî wê, li hemberî kesên bitemen, qet bêrêzî nedikir.

Ji bilî dapîra min, şîretên dayîka min jî tim di guhên min de bûn, "li hemberî mezinan rêzdar be û ji biçûkan hez bike." Dema min digot, ji bo çi van bikim dayê? Ji min re digot:

- Ji ber ku pêwîstiya zarokan bi hezkirinê û ya mezinan jî bi rêzdariyê heye. Ger tu ji zarokan hez bikî, zarok jî wê ji te hez bikin. Mezin jî wê serpêhatiyên salên dûr û dirêj ên jiyana xwe, ji bo te weke şîret û wane vebêjin. Ew şîret jî, wê ji bo pêşeroja te bibin ronahî û serbilindî, lawê min.

Aha, bi van şîretên dapîr û dayîka min ve girêdayî rojekê serê sibehê ez diçûm dibistanê. Min di rê de pîrejinek dît ku ji her du çavan nabîne. Ji mal derketibû, êdî nedizanî vegere malê. Ji ber wê min destê wê girt ta min bir mala wê û paşê ez çûm malê, min ji cem dayîka xwe ji bo wê hinek tiştên xwarinê, çay û şekir anîn. Ji ber vê, wê rojê ez ji dibistanê dereng mam. Ji ber ku ez dereng mabûm, dema min destê xwe li deriyê refê da û ez ketim hundirê refê, mamoste sedema derengmayîna min, ji min pirsî. Piştî ku min jê re behsa alîkarîdayîna wê pîrejinê kir, mamoste got: "Ez bi te pir kêfxweş bûm ku te tiştekî wisa baş kiriye." Paşê ji hemû xwendekaran

xwest ku ji bo min çepikekê lêxin û wiha berdewam kir: " Hevalê we Serhat tiştekî pir baş kiriye. Divê hûn hemû her tim tiştên wisa bikin ku mamoste û malbata we pê serbilind bin. Divê hûn xwe ji dizî, gemar û derewan biparêzin.Yên ku xwe ji van tiştan neparêzin tu caran nayên hezkirin û serbilind nabin."

WATEYA PEYVAN

Deramet: dahat, xêr û bêrên malê
Rastbêjî: Rastgotin
serpêhatî: serborî, tiştên ku bi serê mirov hatine

EM TÊBIGIHIN

1- Ji bo çi pêwîst e ku mirov ji biçûkan hez bike?
2- Çima Serhatî alîkarî bi wê pîrejinê re kir?
3- Ramana bingehîn a vê mijarê çi ye?

RÊZIMAN

1- Peyvên li jêr, di nava hevokan de bi kar bîne, wan hevokan jî di lênûsa xwe de binivîse.
Kengî, kî, çawa, çi qas, çend, çima
2- Tu dizanî **sê xal (...)** nîşana berdewamkirina nivîsê ye.

HÎNDARÎ

1- Sergotara mijarê çi ye? Ev sergotar û tiştên di mijarê de tên şîrovekirin hev digirin, an na? Tu jî sergotareke ku bi kêrî mijarê bê, bibîne.
2- Bîranîneke xwe binivîse.

WANE 6

NAME

Mamosteya min,
Sal çi qas zû derbas bûn. Lê her tişt weke duh li bîra min e. Roja min a destpêka dibistanê bû. Ez li gel dayîka xwe hatibûm dibistanê.
Dîsa jî ez di nava tirseke mezin de bûm. We bi dilovanî destê xwe li ser serê min danî, li rûyê min nêrî. Piştre we pirsa navê min kir. Ji ber wê nêzîkatiya we ya germ, ez ji tirsa dilê xwe rizgar bûm. Ez pir dilşad bûbûm ku min dest bi dibistanê kir. Ji ber vê jî pir zû fêrî xwendin û nivîsînê bûm.
Dema ku ez fêrî xwendin û nivîsînê bûm, hûn ji min dilşatir dibûn. Baweriyeke mezin bi min re çêdibû.
Niha ez di refa 5’an de me. Dihizirim, gelo ez çi qas fêrî

tiştên nû bûme? Lê ez dizanim, pêwîst e ku ez fêrî gelek tiştên din jî bibim.
Ez tu caran wan rojan ji bîr nakim. Di dawiyê de, bi rêzdarî sersala we pîroz dikim û rojên têrhêvî ji we re dixwazim.

Silav û rêz.

Girkê Legê
Komîna Ş. Çekdar
Kolana Botan
Jimara Malê:11

Bêrîtan Azad

30.12.2015

WATEYA PEYVAN

Dilşad: Kêfxweş
dilovanî: rehim – dilnermî

EM TÊBIGIHIN

1- Di nameyê de zarok çawa bang li mamosteya xwe dike?
2- Zarok, ev name bi boneya çi nivisiye?
3- Zarok di nameya xwe de çi diyar dike û çawa dawî lê tîne?
4- Şanenav, nav û paşnavê namehinêr li kû derê hatiye nivîsîn?

RÊZIMAN

1- Cînavkên di hevokên li jêr de kîjan in?
-Hûn ji me zêdetir dilşad bûn.
-Baweriya we mezin bû.
-Hûn ji me çi dixwazin, em ê bidin we.
Ew peyvên ku cihê navên kesan digirin, em ji wan re dibêjin: **cînavk**ên kesane**.**
Cînavkên kesane yên xwerû ev in:

Ez	Em
Tu	Hûn
Ew	Ew

2- Roj, heyv û dîroka namehinêr diyar dike, bi kîjan nîşaneyê hatiye cudakirin?
Ji bo ku em roj, sal û heyvan diyar bikin, em nîşaneya xalê bi kar tînin.
Mînak: 30.12.2013
3- Di nameyan de carinan xal di dawiya navên kurtkirî de tên bikaranîn:
Mînak: Prof. Dr. û hwd.

HÎNDARÎ

1- Nameya te xwendî lêkolîn bike, pêwîst e di nameyekê de çi cih bigire?

2- Ji bo mamosteya/ê xwe nameyekê binivîse.

Şêweyê namedankê:

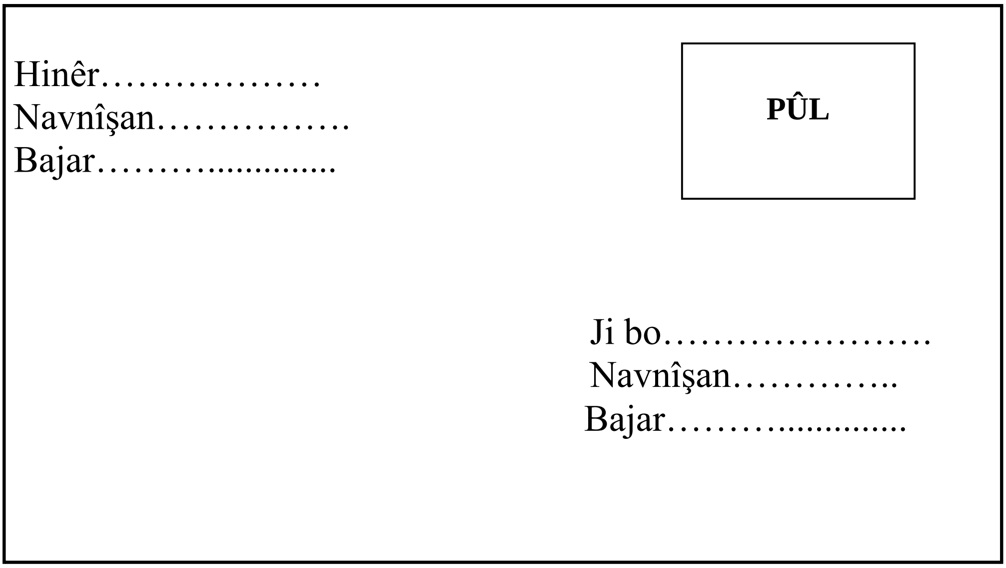

Pûl: Parçeyê kaxezeke fermî ye ku ji postexanê tê stendin, li şûna dirav tê bikaranîn.

Mînaka Kartnameyê:

Xalê min ê xoşewîst,

Ez sersala we pîroz dikim, bi hêviya rojên şad û bextewar û destên we maçî dikim.

Weke mînaka li jor, tu jî kartnameyekê ji keseke/î ku jê hez dikî re bişîne.

WANE 7

MIJARA SERBEST

WELATÊ ME

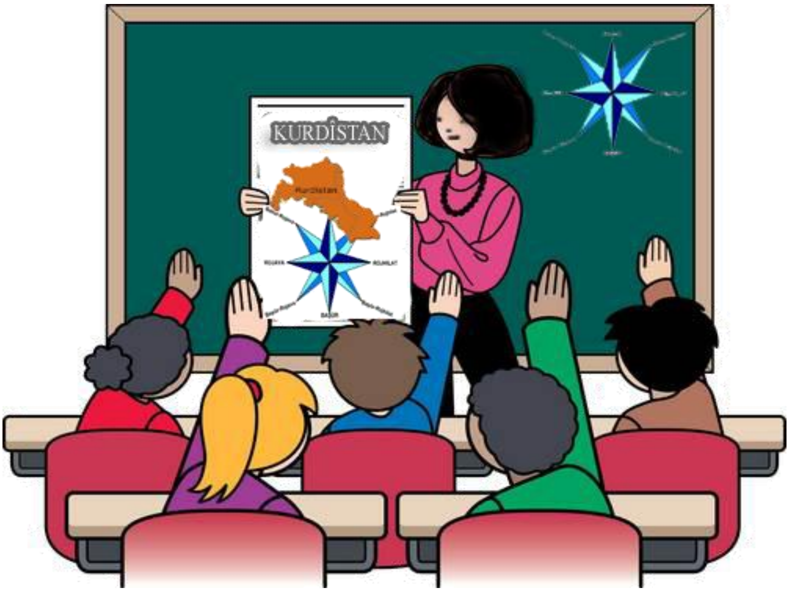

Piştî ku mamoste li ser depê,"girîngiya welatê me ya di cîhanê de çi ye?" nivîsî, li xwendekaran zivirî:

-Zarokên jîr, lênûs û pirtûkên xwe bigirin. Di vê waneyê de em ê li ser vê pirsa ku hûn li ser depê dibînin, biaxivin, hinekî bihizirin, piştre yek bi yek mafê axaftinê bigirin û bipeyivin.

Dîcleyê destpêkê mafê axaftinê girt û wiha got:

- Welatê me Kurdistan ku cih û warê kurdistaniyan e, welatekî dêrîn û xwedî dewlemendiyeke pir kevn e ku gelek caran ji mirovahiyê re malovanî kiriye.

Xabûr mafê axaftinê girt û wiha peyivî:

- Gotinên ku hevala me Dîcleyê anîn ziman, tev rast in. Lê, li gorî min girîngiya welatê me ji cihgirtina wî ya erdnîgariyê tê. Welatê me, dikeve parzemîna Asya. Riyên bazirganiyê yên girîng "Hevrişîm û Biharat" tê re derbas dibin. Her wiha, di welatê me de du golên mezin "Wan û Ûrmiye" hene.

Kajînê jî mafê axaftinê girt û wiha dest bi axaftinê kir**:**

- Ez jî tevlî gotinên hevalên xwe dibim. Welatê me di warê xwezayî û bermahiyên dîrokî de jî xwediyê girîngiyeke mezin e. Cihê çavkaniya pêşketina mirovahiyê ye. Ji ber vê, bala gelek şaristaniyên biyanî dikişîne.

Mafê axaftinê gihiştibû Bêrîtanê**:**

- Welatê me di warê dewlemendiyên serxak û binxak de jî xwediyê girîngiyeke mezin e. Ji binxaka welatê me, gelek cureyên kanzayî tên derxistin. Di warê av û rûbarên xwe de jî pir dewlemend e. Gelek cureyên çandiniyê lê tên çandin. Di warê lawirvaniyê de jî welatekî pir dewlemend e.

Piştî van gotinan, mamoste ji Çiya pirsî**:**

- Tu çi dihizirî, Çiya?

Çiya jî wiha bersiva mamoste da:

- Hevalên min gelek tiştên xweş anîn ziman. Ji wan cudatir, girîngiya welatê me, ji welatên cîran, di welatê me de gelek çavkaniyên petrolê hene. Petrol kanzayeke pir girîng e. Em dikarin jê sûdê bigirin.

Piştî van gotinan mamoste, wiha peyivî**:**

- Hûn her bijîn! We gelek axaftinên girîng anîn

ziman. Rast e, weke ku we jî anî ziman, li Cîhanê welatê me Kurdistan, cihekî girîng digire. Ji ber vê yekê, çavên gelek hêzên dagirker li dewlemendiyên welatê me ne. Di heman demê de, ev hêz hewl didin da ku pergaleke wekhev û demokratîk di nava gel û pêkhateyên welatê me de neyê avakirin.

WATEYA PEYVAN

Kanza: Kanên xwezayî
Maf: Heq
Bazirganî: Ticaret, Kirîn û firotin
Bermahiyên dîrokî: tiştên ku li şûna cihên dîrokî mane.
Peyker: Heykel
Stratejîk: Cihekî girîng

WANE 8

AR BÛMA

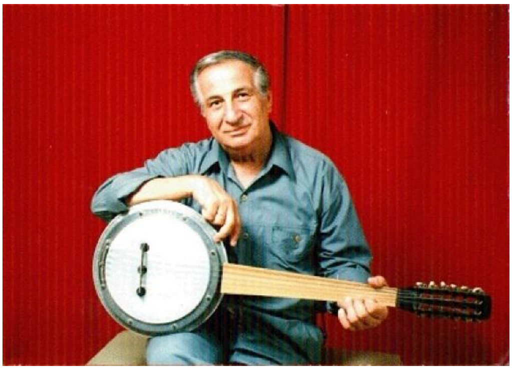

Sibê zû hişyar bûma
Pêxwas û bê şal bûma
Ling terikîn, lêvên ziwa
Xwezî dîsa zar bûma

Çawa berx û bêzar bûma
Bê mal û bê par bûma
Ruhê sade dilê can
Xwezî dîsa zar bûma

Hespê kumêt siwar bûma
Ji çiyê berwar bûma
Bimama bê deng û nav
Her tek, tenê zar bûma

Gotin: prof. Dr. Se'îdê Îbo

Mûzîk: Aram Dîkran

WATEYA PEYVAN

Zar: Zarok
Pêxwas: Bê sol, bê pêlav

EM TÊBIGIHIN

1- Di helbestê de hevoka “Xwezî dîsa zar bûma.” çi diyar dike?
2- Ramana bingehîn a vê helbestê çi ye?
3- Ramana bingehîn, di kîjan malikan de diyar dibe?
4- Aram Dîkran ji kû derê ye?

REZIMAN

1- Peyvên dawiya rêzikên helbestê, lêkolîn bike, wekhev hatine nivîsîn, an na?

Qafiye: Ji wê wekheviya dengê ku li dawiya rêzikên helbestan tê bikaranîn re **qafiye** tê gotin.

2- “Rêzikên malikeke helbestê lêkolîn bike, jimara kiteyan wekhev e, yan na?

Ji wekheviya kiteyên rêzikan re **pîvan** tê gotin.

-Ji bîr neke, di helbestên serbest de pîvan ne şert e.

3- Malikên helbesta te xwendî, ji çend rêzikan pêk hatiye?

HÎNDARÎ

1- Çi bangewazî di helbestê de hatiye kirin?
2- Helbest, bandoreke çawa li hestên mirovan dike?

WANE 9

BANGA AŞTIYA GERDÛNÎ

Dibêjin carekê, li bêndera tebayên kedîkirî, gelek cureyên lawiran hebûn. Di nava tebayên nêr de dîkekî dengxweş, sor, zana û bihêz hebû.

Sibehekê zû, dîkê sor di nava yarî, nikildan û bangdanê de diçû, ji nişka ve xwe li derveyî herêma xwe dît.

Di vê xaka biyanî de gelek cureyên dexil, ceh, genim û hemû cureyên şênî dihatin dîtin û wî jî bi kêfxweşiyekê dixwar. Li rast û çepê xwe nêrî, lê kesekî nas nedît. Şaş ma û tirseke mezin ket dilê wî. Tam dema xwe amade dikir ku paş ve bizivire û dûr bikeve, çi bibîne! Dît ku roviyek bi gavên mezin, rast pêşberî wî tê. Dema dît, ket nav gumana windakirina jiyana xwe, pişta xwe da neyarê xwe û heya jê hat çengên xwe vekir û fir da ser dîwarekî. Cihê ku dîk çûyê, tu caran rovî nedikarî xwe bigihînê, ji bo mayîna wî jî cihekî herî baş bû.

Dîkî serê xwe bilind kir û bang da. Rovî jî bêhn çikiyayî xwe gihand binê dîwêr. Piştî ku zanî nagihêje dîk, dest bi daxwaziyê kir. Silav lê kir û got: "Silavên aştî li ser te be, ey birayê rûken, dîkê ciwan!" Lê dîk

xwe nebihîstî kir. Silava wî venegerand, nexwest li rûyê wî jî binêre. Dema ku rovî bi vî awayî dît, got: “Dostê min, ez hatibûm nûçeyeke pir girîng ji bo te bêjim. Lê, çima tu silava min venagerînî? Heta li rûyê min jî nanêrî! ”Lê dîk, guh neda van gotinên vala û piştguh kir. Rovî jî, dîsa dest bi axaftinê kir: Ax binêre! Te bizaniya, ez ji bo çi hatime erkdarkirin. Tu dê

di cih de bihataya xwarê, te dê ez hembêz bikirama û devê min maçî bikiraya. Bizane birayê min, paşayê lawiran şêr û siltanê balindeyan baz, di nava mêrga kulîlkên rengîn de hevdîtin çêkirin. Nûnerên hemû tebayan (piling, kund, gur, baz, qijak, sivorî, torî, kîvroşk, kevok, bilbil, û tebayên kedî) di vê hevdîtinê de kom bûbûn. Her du paşayan pêşberî hemû tuxmê xwe, daxuyaniya xwe ya pîroz a li ser aştî û biratiyê ku li ser rûyê cîhanê aştî û azadî pêk were û di navbera tebayên kedî û kovî de, kîndarî nemîne, hezkirin û dostanî pêş bikeve, weşandin. Bi heman biryarê ez ji bo belavkirina van nûçeyan hatime erkdarkirin.

Lê dîk guhdariya van gotinên xweş nedikir û bi çavên xwe yên girover her tim li dora xwe dinêrî. Rovî dîsa dest bi axaftinê kir: "Birayê min, tu çima bersivekê nadî vê biryara paşayên me, şêr û baz. Tu min neçar nehêlî ku ez giliyê te li ber wan bikim. Yê ku ji aştiya gerdûnê re bibe asteng, tawanbar e."

Dîk, heya wê demê bêdengiya xwe parastibû, serê xwe dirêjî jêr kir û got: "Bi rastî birayê min gotinên te li ser ser û çavên min. Rêzdariya min ji bo kesayetiya siltanê min heye. Heger ez bersivê nedim te, ev ji nezanîna min e. Ez bi serê te sond dixwim, ji ber ku ez hinek tiştên dûr dibînim, serê min dizivire."

Rovî got: "Yezdan ji te razî be, birayê min. Tu li ser wê derê çi dibînî?"

Dîk zêdetir stûyê xwe dirêj kir û got: "Li ezman gelek bazên ku ji bo nêçîra xwe digerin, dibînim." Dîk stûyê xwe bi aliyê deştê ve dirêj kir, li rast û çepê xwe nêrî û got: "Belê, li ser rûyê xakê lawirekî çar ling û lingên wî zirav û dirêj û guh şûr dibînim. Ev lawir, bi lezgînî bi aliyê me ve dibeze û nêzîk dibe. Yezdan me biparêze! Ev tajiyek e."

Dema rovî ev gotin bihîst, got: "Birayê min ez neçar im, destûra te bixwazim!" Piştî ku wiha got, ji Yezdan parastin xwest û lingên xwe li ber ba berda, revî û dîk jî rizgar bû.

WATEYA PEYVAN

Dîk: Keleşêr.
Baz: Firindeyê herî bi hêz û nêçîrvan.
Tawan: guneh, sûc.
Kedî: lawirên ku têne xwedîkirin.

EM TÊBIGIHIN

1- Çima dîk bersiva rovî nedida?
2- Çima rovî gotinên aştiyê ji dîk re digotin?
3- Rovî ji ber çi dîk hişt û bazda?

RÊZIMAN

1- Li peyvên jêr binêre, ên ku bi tîpa dengdêr bi dawî bûne, lêkolîn bike.

Mînak:

Rona+î Ronahî
Stû+ê Stuwê min
Rêwî+ên Rêwiyên

Di zimanê kurdî de dema du tîpên dengdêr li pey hev tên, tîpeke kelijandinê dikeve navbera wan. Em ji tîpên; "**h, w, y**" re dibêjîn; **tîpên kelijandinê (tîpên siwar)**

2- **Baneşan (!):** li dawiya hevokên ku hestên tirs, xem, kelecan, kêf û matmayîbûn tê de hebin, tê bikaranîn.

Mînak:

Dîk xwest bizîvire lê çi bibîne**!**
Heta li rûyê min jî nanêre**!**
Yezdan me biparêze**!** ew tajiyek e.

HÎNDARÎ

1- Tu jî, bûyereke ku her tim di dilê te de maye binivîse.
2- Karê ku tu di waneya wêne de dikî, ji rêzê ve bi çend hevokan bîne ziman.

WANE 10

DI CIVAKA KURDÎ DE REWŞA JINÊ

Di pêşketina mirovatiyê de jinan, pêşengiya civaka xwezayî kiriye û erkên sereke pêk anîne. Di dîroka mirovahiyê de, jiyan bi destê jinan pêş ketiye û hatiye avakirin. Ji bo wê jî, jin û jiyan bûne yek. Jin pîroz tê dîtin. Girêdana jinê û xwezayê jî pir bi hev re heye.

Di heman demê de jina kurd jî, ji Serdema Neolotîkê ve, ji nirxên civaka xwezayî re rêbertiyê dike. Jiyan, li derdora jinê hatiye avakirin. Ji aliyê çandinî û kedîkirina lawiran ve jina kurd, erkekî sereke lîstiye. Pîvanên jiyanê, çand û exlaq jî ji aliyê jinê ve hatine avakirin û parastin. Çand û zimanê kurdî jî ji aliyê jinan ve hatine pêşxistin û parastin.

Tevî ku li Kurdistanê, ji aliyê dagirkeran ve gelek polîtîkayên tunekirin û pişaftinê hatine meşandin jî, lê jinên kurd (bi taybet dayîkan) çand û zimanê kurdî parastine û heta roja me ya îro jî anîne. Ji bo vê, em

deyndarê dayîkên xwe ne. Di serhildanên ku li Kurdistanê hatine destpêkirin de jî jinan erkên sereke lîstine û pêşengtî kirine. Besê, Zarîfe û Leyla Qasim, ji serhildanên ku li Kurdistanê pêş ketine re pêşengtî kirine û risteke girîng lîstine. Bi lehengiyeke mezin, li hemberî dagirkeran li ber xwe dane û şehîd ketine.

Bi taybetî bi derketina Tevgera Azadiya Gelê Kurd re, her çi qas bedelên giranbuha hatibin dayîn jî, lê ji bo jina kurd, bû zayîneke nû. Bi saya Rêber Apo, jin bêtir dikarin li ser lingên xwe bisekinin û bibin xwedî biryar. Li Kurdistanê, di roja me ya îro de, jin bi her awayî rêbertiyê ji jiyan, şer, serhildan û siyasetê re dike. Di têkoşîna azadiya gelê Kurd de jî, gelek lehengên weke: Bêrîtan, Bêrîvan, Zîlan û Arîn bi awayekî lehengî li hemberî dagirkeran li ber xwe dane û şehîd ketine. Bûne ronahiya jiyanê. Jina kurd, îro ji jinên Rojhilata Navîn û Cîhanê re pêşengtiyê dike.

Ji niha û pê ve jî, pêwîst e her keça kurd dîroka xwe baş binase û li gorî vê zêdetir azad û vîndar tev bigere. Divê bêtir bi çand û dîroka xwe ve girêdana wê hebe û li gorî pîvanên bîrdoziya rizgariya jinê tev bigere.

WATEYA PEYVAN

Serdema neolotîkê: serdema kevirê nû
Pişaftin: helandin,
Nirx: tiştên girîng û pîroz

HÎNDARÎ 2

1- Bersiva rast hilbijêre:

- **Nivîskarê destana "Mem û Zîn" kî ye?**
  a- Melayê Cizîrî c- Ehmedê Xanî
  b- Baba Tahir d- Feqê Teyran
- **Stranbêjê, strana "Zar Bûma" kî ye?**
  a- Xelîl Xemgîn c- Tehsîn Taha
  b- Mihemed Şêxo d- Aram Dîkran
- **Di civaka kurd de erkên ku jin pê radibû û radibe?**
  a- Parastina ziman c- Rêveberî
  b- Çandinî d- Her sê xalên berê rast in
- **Ji welatên li jêr, kîjan ne cîranê Kurdistanê ye?**
  a-Sûriye c- Iraq
  b- Hindistan d- Tirkiye
- **Birca Belek li kîjan bajarê Kurdistanê ye?**
  a- Ûrmiye c- Cizîra Botan
  b- Silêmanî d- Efrîn

2- Ji hevokên li jêr, ya rast bi tîpa (R) û ya şaş jî bi tîpa (Ş) nîşan bikin.

1- "**Gavan** li ber dewêr e" Di vê hevokê de peyva ku hatiye reşkirin, qertafa sazker girtiye. ( )

2- Peyva, "Dar" ji heyînekê zêdetir, heyînan diyar dike. ( )

3- "Gol" navekî ne giştî ye. ( )

4- Di hevoka, "Çiyayê bilind bi hêrs e" de hevalnav heye. ( )

5- Di hevoka, " Min ev dar çand" de cînavk nehatiye bikaranîn. (   )

3- Valahiyên li jêr li gorî mijara ''welatê me'' dagirin.

. Rast e, weke ku we jî anî ziman, li .... welatê me Kurdistan, cihekî .... digire. Ji ber vê yekê, çavên gelek .... dagirker li .... welatê me ne. Di heman demê de, ev hêz hewl didin da ku pergaleke .... û demokratîk di nava gel û pêkhateyên .... me de neyê avakirin.

BEŞA SÊYEM

1- Kobanê
2- Agirê sînema Amûdê
3- Biwêj
4- Siyabend û Xecê
5- Hêza rojê
6- Kirasê bextewarê
7- Begê axir zeman
8- Kawayê Hemdem
9- Hey pale
10- Kurdistan
11- Newroz

WANE 1

MIJARA SERBEST

KOBANÊ

Kobanê Kobanê
Tu dilê me kurdanê
Kobanê Kobanê
Bi te şabûn cîhanê

Kurdistanê dîlan e
Kurd bo te canfeda
ne
Kobanê bixemlînin
Ser dil Arînê deynin

Kobanê Kobanê
Tu dilê me Kurdanê
Kobanê Kobanê
Bi te şabûn cîhanê

Tu yî keleya mezin
Neyar ji te dilerzin
Wa hawara te hatin
Baz û agir û pêt in

Kobanê Kobanê
Tu dilê me Kurdanê
Kobanê Kobanê
Bi te şabûn cîhanê

B. Penaber

WANE 2

AGIRÊ SÎNEMEYA AMÛDÊ

Rojê berê xwe ji binxetê badabû. Di nava ewrên reş û tarî de zebaniyên cehenemê zend û bendên xwe badidan, li Amûda hêlîna dilan... Ma kê dizanî dê wê rojê li Amûda Bavê Mihemed, ne baran, agir dê ji kezeba bi sedan dayîk bibare û bajarê Amûdê, hola sînemayê dê bi dengê girî û hawara sedan zarok bişewite...

Belê li bajarê Amûdê yê Rojavayê Kurdistanê ku weke bajarê rewşenbîran jî tê nasîn, di 13'ê Mijdara 1960'î de qaşo bi hênceta temaşekirina film, zarokên dibistanan biribûn da ku li filmekî temaşe bikin. Ma zarokên bêguneh, dê ji ku bizanin mirin li hola sînemayê li benda hatina wan e. Kezeb bişewite, bi

kelecana temaşekirina film, zarokên Amûdê kom bi kom diherikîn hola sînemayê.

Weke ku serkeftina şoreşa Cezayîrê li benda diravên ku ji zarokên li sînemaya Amûdê werin stendin, mabû. Propagandaya film dikirin. Li cihê ku sed û pêncî (150) kesî radigire, wê rojê bi zikreşî, sêsed û pêncî (350) zarok xistinê. Bi çend car temaşekirina film, di wê hola ku zarok bi ser hev difetisîn de, dubare dikirin. Heya ku agir bi hola sînemayê û wan zarokên ku li ser hev dikelijîn ket.

Piştî ku agir bi hola sînemayê dikeve, êdî can dişewitin; hawar û qêrîna zarokan bi ser bajêr dikeve û dibin qetên êgir, balindeyên ezmanan firiyan buhişta xweda... Di dema agir de ji ber ku derî zû nehat vekirin, zarokên ku di pacê re hewl didan derkevin derve û xwe ji şewata agir rizgar bikin, weke belaya li ser belayê, dikevin bîra avê ya li pişt pacê û tê de dixeniqin...

Aha, di wê demê de, biraziyekî Mihemedê kurê Seîd axa yê ji malbata Deqoriyan jî di nava zarokan de di hola sînemayê de bû. Dema Apê Mihemed dibihîse, kezeb dişewite, ma kî êdî dikare wî bigire, zarokên Amûdê di nava êgir de dişewitîn... Erê biraziyê wî jî di nava êgir de bû û dema Apê xwe dibîne hawar dike, lê ew ne tenê ji bo birazayê xwe, hemû zarokan weke birazayê xwe dibîne û ji bo rizgarkirina wan xwe davêje nava hola êgir. Piştî ku yazdeh zarokan ji şewatê rizgar dike, mala felekê xerab

bibe, ji kesekî re nabe dost... hesinê derî bi ser Apê Mihemed de dişike, ew jî dikeve çala êgir û bi zarokan re heya dawiyê govenda êgir digerîne...

Weke encam bi tevî Apê Mihemed, herî kêm yên ku şewitîn û yên di bîrê de xeniqîn dused û heştê (280) zarokan jiyana xwe ji dest dan.

Ji ber vê yekê, bajarê Amûdê ku bi hêlîna dilan, bajarê rewşenbîran dihat nasîn, êdî navekî nû li wan navan zêde bû, êdî bû **Amûda Bavê MIHEMED.**

WATEYA PEYVAN

Zebanî: Dergevanê cehenemê
Rewşenbîr: Ronakbîr
Propaganda: Pesindan
Balinde: Lawirên difirin
Hol: Salon

EM TÊBIGIHIN

1- Bûyera Sînemeya Amûdê kengî qewimiye?
2- Yê ku zarok ji agirê sînemayê rizgar dikirin kî bû?
3- Çima zarokên ku di pacê re derdiketin, ji mirinê rizgar nedibûn?
4- Cihê çend kesan li sînemayê hebû û çend kes xistibûnê?

RÊZIMAN

1- Hevalnavên di hevokên jêr de kîjan taybetmendiyên nav dane diyarkirin?

- 8'ê Adarê rojeke pir **girîng e.**
- Amûdê bajarekî **dêrîn** û **pir kevnar e**.

Ji wan peyvên ku navan ji hêla rewş, pesin, jimar û hwd. ve rave dikin re **hevalnav** tê gotin.

Mînak: Azadê **sor**.
Gula **zer**
Çar xwendevan
Keça **ciwan**

HÎNDARÎ

Benda li jêr bi baldarî bixwîne û baş têbigihe.

Weke encam bi tevî Apê Mihemed û herî kêm yên şewitîn û yên di bîrê de xeniqîn dused û heştê (280) zarokan jiyana xwe ji dest da.

Vê bendê di lênûsa xwe de binivîse.

WANE 3

BIWÊJ

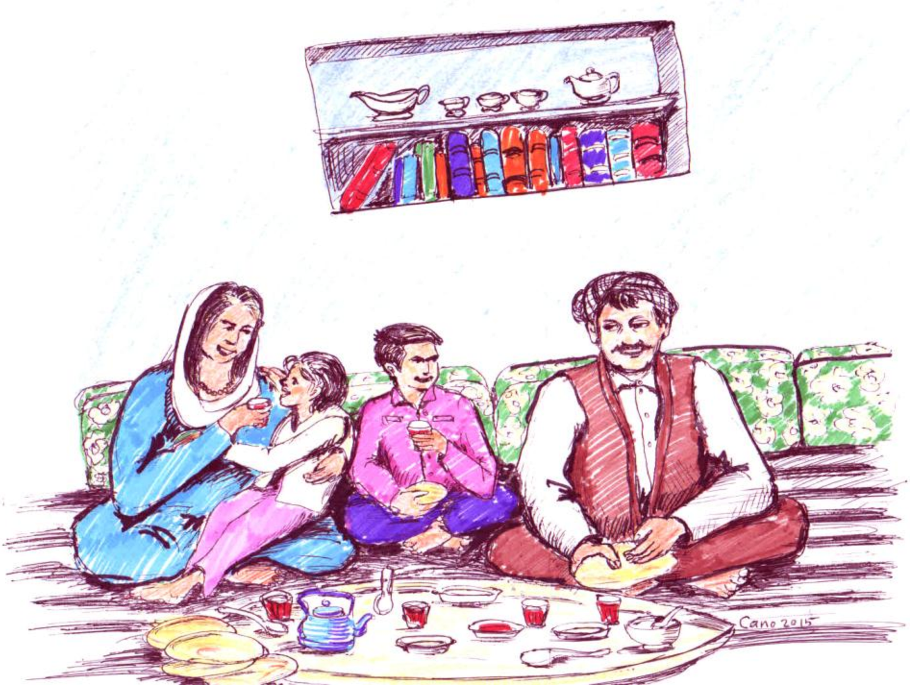

Gulan çû dibistanê. Mamoste di waneyê de behsa biwêjan dikir. Piştre mamoste spartekeke wiha da refê:

> Bila her yek çend biwêjan, ji derdora xwe berhev bike, binivîse û bîne.

Dema Gulan çû malê, ji diya xwe Xecê û ji bavê xwe Dozvan pirsî, lê tenê du biwêj bi dest xistin. Gulanê telefona hevalên xwe kir, hîn bû ku hemû hevalên wê herî kêm pênc biwêj berhev kirine. Ji ber wê Gulan pir xemgîn bû. Dema rûniştû dihizirî bala diya wê kêşa, dît ku qîza wê pir xemgîn e, jê re got:

-Keça min, tu çima xemgîn î?

Gulanê got:

-Dayê hemû hevalên min, herî kêm pênc biwêj berhev

kirine, lê min bi tenê du biwêj bi dest xistine.

Diya wê Xecê jê re got:

-Keça min, tu bi ber bayê hevalên xwe nekeve, tiştê ji destê te hat, te kir.

Gulanê bala xwe da diya xwe ku wê du biwêj li pey hev gotin. wê di cih de nivîsîn.

"Bi ber bayê hevalan ketin." "Tiştê ji destê hat, te kir."

Gulanê diya xwe maçî kir û got:

-Dayê spas, te du biwêj li pey hev bi kar anîn.

Xecê jî pir kêfxweş bû, ji ber ku alîkariya keça xwe kiribû. Di wê navberê de xwarina wan jî amade bûbû.

Xecê ji zarokan re got:

- Gulan, Rodî, destên xwe bişon û werin, xwarinê bixwin.

Malbat tev rûnişt ku bi hev re xwarinê bixwe. Dozvan di ber xwe de minemin dikir û digot:

-Destê min nagihîje wê xwarinê.

Birayê Gulanê Rodî li bavê xwe nêrî û got:

-Bavo destê xwarinê dirêj e.

Tev bi Rodî keniyan, Dozvan jî keniya û got:

-Mirov dibêje qey mezin bûye û ji nû ve biçûk bûye.

Gulanê dîsa bala xwe dayê ku bavê wê û birayê wê du biwêj gotin. Gulanê bi kêfxweşî her du biwêj nivîsîn.

"Destê xwarinê dirêj e." "Mezin bûye û ji nû ve biçûk bûye."

Gulanê wê çaxê fêm kir ku biwêj li ser bûyeran şîroveyên biçûk in. Heta bûyer neqewime, biwêj jî çênabe. Gulanê fêm kir ku divê bêtir guhdariya dê û bavê xwe bike. Êdî şeş biwêjên Gulanê amade bûn, dilê wê ji kêfan difiriya.

WATEYA PEYVAN

Biwêj: Birepeyvên ku ji wateya xwe cuda wateyeke mecazî radigihînin.
Spartek: Karê malê

RÊZIMAN

1. Biwêjên li jêr lêkolîn bikin.
-Guhên xwe bel kirin
-Dirav û xwelî li balê yek e.
-Dilê xwe jê re vekirin.
Birepeyvên ku ne di wateya xwe ya resen de, li ser bûyerekê tê gotin û di nava gel de rûniştine jê re **biwêj** tê gotin.

HÎNDARÎ

1. Tu jî çend biwêjan ji dê û bavê xwe hîn bibe û di lênûsa xwe de binivîse.
2. Biwêjên ku te li malê kom kirine, bi panoya refê ve bike.

WANE 4

SIYABEND Û XECÊ

Li ser çiyayê Sîpanê Xelatê xortekî nêçîrvan digeriya. Navê vî xortî Siyabend bû. Ji gundê Silîvê bû, lewma jê re digotin; Siyabendê Silîvî. Siyabend xortekî çeleng û bedew bû. Dilê wî ketibû Xecê. Xecê jî keçeke pir xweşik bû. Wisa xweşik bû ku çavên kê lê biketa, hiş û aqil ji serê wan diçû. Siyabend pir xizan bû. Nikarîbû qelenê Xecê bide û ji xwe re bîne.

Dilê Xecê jî ketibû Siyabend. Bavê Xecê kurdekî dewlemend bû. Wî dizanî ku dilê Xecê û Siyabend li ser hev heye. Wî jî Siyabend dipejirand, lê ji temahiya dinyayê, dixwest ku keça xwe bide yekî wisa ku qelenekî zêde jê bistîne. Mirov, ji mêranî, mêrxasî,

hurmet û bedewiya Siyabend têr nedibû. Siyabend û Xecê her du jî dengbêj bûn. Dema ku wan bi dizî hev û du didît, dilê wan geş dibû, kêfa wan dihat, bi hev re henek dikirin û dikeniyan. Lê dema ku behsa qelen dibû, Xecê digiriya. Siyabend li ber dilê wê dida û nedihişt ku ew bigirî. Wî digot: "Bi çi awayî dibe, bila bibe; dixwaze bila bi qenciyê bibe, dixwaze bila bi xerabiyê bibe, heta dixwaze bila kuştin jî tê de hebe, ez ê Xecê ji xwe re bînim. Destê min ji Xecê nabe!"

Rojekê qîz, bûk û xortên êla Zîlan kom bûn û çûn bindarûkê. Piştre Siyabend û Xecê jî çûn. Gava ku Siyabend û Xeca zer tên wê derê, hemû ecêbmayî dimînin, devê wan xwar dibe û li wan dinêrin. Li ser Çiyayê Sîpanê Xelatê ew qas qîz, bûk û xort civîyabûn ku nedihatin hejmartin. Lê gava ku dibû govend û dengbêjî, tu kes nedigihişt Siyabend û Xecê...

Di dawiyê de piştî evîneke dûdirêj, dema bavê Xecê, Xecê nade Siyabend, Siyabendê Silîvî neçar dibe Xecê direvîne û dibe serê çiyayê Sîpanê Xelatê. Li Çiyayê Sîpanê dema Siyabend derdikeve nêçîrê kûviyekê dikuje. Kûvî di zinarê mezin ê navsera Gola Wanê re diçe xwarê. Siyabend hewl dide kûviyê ku ji zinar ketiye bigire û bîne, lê mixabin Siyabend jî bi zinar ve diçe xwarê. Dema Xecê Siyabend wisa dibîne, diçe werîsên heft gundan kom dike, ji bo ku evîndarê xwe rizgar bike. Lê dema vedigere dibîne ku Siyabend ketiye xwarê, ew jî li pey evîndarê xwe, xwe ji zinêr diavêje... û li nava Gola Wanê mîna bûk û zavayan dibin du tayên spîndaran.

Serê çiyayê Sîpanê Xelatê bimij e
Binê çiyayê Sîpanê Xelatê bimij e.
Kê dîtiye, kê bînaye ku nêçîr, nêçîrvanî dikuje.
Gakûviyo, te stireh dirêjo weke bejna mino,
Çawa te ji hev kir destê jin û mêro,
Stireh dirêjo weke dara sûkê,
Çawa te xirab kir bextê xort û bûkê.

Siyabend li Xecê vegerand:

Xecê, Xeca min a delal,
Çawa nebû mirazê min û te,
Me yê ji xwe re li serê Sîpanê Xelatê,
Çêkira konekî rind û delal.
Xecê meke, melorîne,
Hêstiran di ser rûkê sor de nebarîne...

WATEYA PEYVAN

Sîpanê Xelatê: Çiyayeke li Bakurê Kurdistanê
Kovî: Lawirên ne kedî
Spîndar: Cureyeke darên bilind ên avî ye

EM TÊBIGIHIN

1- Çima bavê Xecê, Xecê neda Siyabend?
2- Siyabend xortekî çawa bû? Binivîse.
3- Ramana bingehîn a vê destanê binivîse.

RÊZIMAN

Peyvên hemwate: Ji peyvên ku xwendin û nivîsîna wan cuda, lê wateyên wan yek e re **peyvên hemwate** tê gotin.

Mînak:

Mêjû - dîrok
Ber - kevir
Bedew - Spehî

Peyvên Dijwate: Ji peyvên ku wateya wan dijberî hev in re **peyvên dijwate** tê gotin

Mînak:

Reş - Spî
Kurt - Dirêj
Mezin - biçûk

WANE 5

MIJARA SERBEST

HÊZA ROJÊ

Rojek ji rojên destpêka biharê bû. Mirovekî karker sibehê zû rabû. Xwe amade kir, taştê xwar û cil û bergên xwe li xwe kirin. Kumê xwe da serê xwe û poşiya xwe li derdora wî pêça. Qapûtê xwe yê stûr li xwe kir. Ji malê derket da ku biçe ser karê xwe. Qederekê ji malê dûr ket. Dît ku dinya pir sar e. Bişkokên qapûtê xwe ber bi hev ve anîn û riya xwe domand. Qedereke din, di rê de çû. Her ku dinya sar dibû, wî gavên xwe bi leztir diavêtin ji bo ku bigihêje ser karê xwe. Mirovê karker dema riya xwe didomand, bayî banî rojê kir û got:

-Rojê! Hêza min ji ya te zêdetir e.

Rojê bersiv neda.

Ba:

- Rojê, ma tu min nabihîsî? Ez banî te dikim.

Roj:

- Te xêr e bayo!

Ba:

-Ma min ji te re negot? Ez ji te bi hêztir im.

Roj hinekî bêdeng ma, weke ku bêje, ev ji ku derket.

Bayî cardin got:

-Rojê, tu wî mirovê ku di rê de diçe, dibînî?

Rojê got:

-Belê, ez dibînim. Mirovekî belengaz û karker e. Ji xwe re di rê de diçe. Diyar e ku diçe ser karê xwe.

Ba:

-Ma min negot, ez ji te bihêztir im? Ka li min binêre, ez ê hêza xwe çawa diyar bikim.

Rojê mebesta bayî fêm nekir.

Bayî dîsa got:

- Ez ê bi hêza xwe wisa bikim, ew mirovê ku di rê de diçe, qapûtê xwe ji xwe bike. Ango ez ê bi hêza xwe qapûtê wî jê bikim.

Rojê dîsa tu wate neda gotin û armanca bayî.

Bayî dest pê kir. Hêdî hêdî xwe bi hêz kir. Her ku bayî xwe bi hêz dikir, mirovê di rê de diçû, qapûtê xwe li xwe dişidand û riya xwe bi gavên giran didomand. Bayî xwe zêdetir kir. Xwe vegerand bahozê.

Mirovê di rê de diçû, bi vê bahozê re jî zêdetir, qapûtê xwe li xwe dişidand. Destê xwe dikir bin çengên xwe û hewl dida riya xwe bidomîne. Vê carê bayî xwe vegerand bablîsokê. Bablîsokê hewl dida qapûtê zilam jê bike û hêzbûna xwe diyar bike. Her ku bayî xwe bi hêz dikir, ji bayî xwe kir bahoz, ji bahozê xwe kir bablîsok, zilamê ku di rê de diçû, zêdetir qapûtê xwe li

xwe dişidand û qapûtê xwe bernedida. Her ku ba lê dida, carinan bi pêş de û bi paş de diçû û dihat. Lê dîsa jî, hewl dida bigihêje ser karê xwe û dev ji qapûtê xwe bernedida. Lê bayî, bela xwe jê venedikir. Mirovê karker ji serma û westanê ji taqetê ketibû. Êdî nedikarî riya xwe bidomîne. Ji sermayê xwîna di rayên laşê wî de tevizîbû, nediçû û nedihat. Rengê wî ji sermayê reş û şîn bibû. Di cihê xwe de bê liv û tevger rawestiyabû. Lê tevî vê jî, bayî bela xwe jê venedikir û dixwest hêza xwe diyar bike. Beramberî vê rewşê, rojê hew xwe girt û got:

-Bayo!

Bayî bersiv neda. Dubare bi dengekî bilind û hêrsbûyî, banî bayî kir û got:

-Bayo, ma ne bes e! Tu ji wî mirovê karker û belengaz çi dixwazî?

Lê ne xema bayî bû. Ba ketibû derd û xema hêza xwe bide diyarkirin. Ka çi qas bi hêz e. Rojê dîsa dubare, bi dengekî bi hêrs banî bayî kir û got:

-Bayo! dora te xilas, ma êdî ne dora min e?

Ji ber ku bayî tevahî rêbaz bi kar anîbûn, tiştek di destan de nemabû. Ji neçarî dengê xwe nekir û rawestiya. Dor hatibû ku roj êdî hêza xwe diyar bike. Rojê, hêdî hêdî, tîrêjên xwe yên germ berdan ser hawîrdor û mirovê belengaz. Bi germahiya tîrêjên rojê re, gul û giya geş bûn. Mirovê karker jî her ku ji tîrêjên rojê germahî digirt, hêdî hêdî xwîna di rayên laşê wî de qerisî bû, diçû û dihat. Rengê wî yê ku reş û şîn bûbû, vedigeriya weke berê. Her ku tîrêjên rojê germ dibûn, karkerê belangaz bi ser xwe ve dihat. Dest pê dikir ku biçe ser karê xwe. Bi germahiya tîrêjên rojê re, pêwîstiya mirovê belengaz, bi qapûtê stûr nema. Qapûtê

xwe ji xwe kir. Hêlmeke jidil kişand, bi dilekî rihet û baweriyeke xurt riya xwe domand û çû ser karê xwe. Di vê navberê de, rojê banî bayî kir û got:

Bayo! Hêz ne di xurtî û zorê de ye. Ka bêje, ez bi hêztir im, an jî tu?

WANE 6

KIRASÊ BEXTEWARIYÊ

Dibêjin, carekê padîşahek hebû ku desthilatdarî li nîvê dinyayê dikir. (Ji Hindê û Çînê heta bi çiyayê Qaf.) Padîşah bi janeke giran dikeve. Di welêt de tu bijîşk neman ku nehatin cem. Lê ji derdê padîşah re tu derman nehat dîtin.

Hat gotin ku li aliyê din ê dinyayê pisporekî mezin heye ku kesek karibe, ew dikare padîşah derman bike. Berdevk çûn û ew hekîm anî. Hekîm li padîşah nêrî û got:

- Padîşahê cîhanê, nexweşiya te, ne tu tişt e. Dermanê wê jî hêsan e. Divê tu kirasê mirovekî bextiyar li xwe bikî ku te ew li xwe kir, tu yê di cih de sax û selamet bibî.

Şahî bi welêt ket. Digotin hekîmê ferzane li ser nexweşiya padîşah ve bûye. Hekîm jî da rê û çû welatê xwe. Êdî diviyabû kirasê mirovekî bextiyar peyda bikin. Ma ji wezîrê padîşah bextiyartir kî heye. Qesta wezîr kirin û kirasê wî jê xwestin.

Wezîr li wan matmayî ma û got:

- Bi min be hûn şaş in. Bextiyarî li ku û ez li ku? Ma hûn nizanin ku şûrek li ser serê min hilawistî ye û ew bi benekî zirav ve girêdayî ye. Ben her gav dikare biqete û şûr li canê min bikeve. Ma ji min bextreştir hene? Ji tirsa ku padîşah min biqewitîne, bi şev jî xew nakeve çavên min. Ev e halê min. An na, bi minetdariyeke mezin ez bi vê xizmeta şahê xwe radibûm.

Jê geriyan û çûn ba qazî mesele jê re gotin û kirasê wî jê xwestin. Qazî jî li wan matmayî ma û got:

- Halê ku ez tê de me, xweda tu kesî neke wî halî. Ji şevê pê de, ez didim aqilê xwe û texmînan dikim; gelo ez dozên xelkê çawa safî bikim. Wijdana min bi vê fikarê, her tim ne aram e. Ma bextewarî û rihetî ev e?

Ji wî jî geriyan û çûn cem bazirganekî mezin û dewlemend. Bazirganê dewlemend ji wan re got:

- Xwezî û sed xwezî ez ew mirov bûma yê ku hûn lê digerin. Belê, gelek malê min heye. Ez her roj dixebitim, xwe dikujim ku wî zêde bikim. Ji aliyê din, her roj ji tirsa xisarê texmînan dikim; bi şev karwanên min ên ku li çolê ne, gemiyên min ên ku di deryayê de ne tên bîra min û xew bi çavên min nakeve. Rewşamin, mal û dewlemendiya min bi vî awayî ye.

Ji wî jî geriyan û çûn cem karmendekî hikumetê. Karmendê reben jî got:

- Sed şikur û spas ji Yezdan û ji padîşahê cîhanê re. Ez bi saya wî digel malbata xwe sitirî me. Min mûçeyekî hindik heye. Zarokên min zehf in. Ez deyndar bûme. Şev û roj xema wan dixwim. Heke ez ji wezîfa xwe hatim rakirin, an ji nişka ve mirim, dê çi ji wan were?

Berdevkên padîşah ji wî jî geriyan û dan aqilê xwe, ma kî heye? Ji gundiyan pê ve kes nemabû. Çûn cem gundiyekî, mesele jê re gotin û kirasê wî jê xwestin. Gundî li wan vegerand û got:

- Ma we kengî gundiyekî bextewar dîtiye ku ez jî bextewar bibim. Ez li kû, bextewarî li kû? Ji xebitîn û westanê, pişta me du ta bûye. Çavên me li ezmanan e, gelo baran tê, an nayê? Sala ku baran hat, te dît kulî tiştek nehişt. Heke saleke xerab hat deyndar li ser

deyndaran tên... Heta deh salan em nikarin jê xelas bibin. Ma ez hêj çi bêjim…

Di dawiyê de vegeriyan qesra padîşah.

Rojekê di dîwanxanê de rûniştîbûn. Ji kolanê dengek bihîstin. Yekî bi şahî û kêfxweşî distira. Daketin kolanê. Mêrik derwêşek bû, rût û tazî bû, ebakî pînekirî lê bû… çûn cem û mesele jê re gotin û kirasê wî jê xwestin. Derwêş kenî û li wan vegerand:

- Belê ez mirovekî bextewar im, ji ber ku min kiras nîne. Heke min kirasek hebûya, ma ez kengî bextewar dibûm?

Celadet Elî Bedirxan

(Ronahî, Hejmar 19, 1 Çiriya Pêşîn 1943)

WATEYA PEYVAN

Ferzane: Zana, alim
Padîşah: Qiral, melik
Hekîm: Bijîşk
Hilawestî: Daliqandî
Bazirgan: Tacir

EM TÊBIGIHIN

1- Çima li yekî bextewar digeriyan?
2- Çima kirasê bextewariyê, li cem kesî peyda nekirin?
3- Ramana bingehîn a vê çîrokê derxe.

RÊZIMAN

1- Navên ku bi kêrî valahiyên li jêr tên bibîne û di wan valahiyan de binivîse. Van di lênûsa xwe de binivîse

.... tarî, ...sor, ... yekemîn, ... sê.......

2- Dijwateya, peyvên li jêr bibîne û bide nasîn.

Hêsanî - pêşî – daketin

3- **Cînavên kesane dibin du beş:**

Cînavên kesane yên xwerû: Ez, tu, ew, em, hûn, ew

Cînavên kesane yên tewandî: Min, te,wî/wê, me, we, wan

Mînak:

Min alîkariya hevalên xwe kir.
Te ji min re gotibû.
Wî qenciyek bi min kir.
Wê spartekên xwe çêkirin.
Me bi lehengî li ber xwe da.
We bi kêfxweşî mêvanên xwe pêşwazî kirin.
Wan xaka xwe rizgar kir.

HÎNDARÎ

1- Mijara çîrokeke ku te xwendiye, bide diyarkirin.
2- Çîrokeke gelêrî binivîse.

WANE 7

BEGÊ AXIR ZEMAN

Begê axir zeman
Ew zenbîla tu pê hatî
Nema datê ji ezman.
Benê wê riziya
Li nava rê qetiya
Ew ket nava derya sor
Derya sor jê ra bû gor
* * *
Mûsa û mirîdên wî hemû
Bê per û bê gemî
Ji wê deryayê derbas bûn
Ji cewr û cefayê
Li wir xelas bûn.
Firewn li wir fetisî
Mûsa li ser reqisî
* * *
Nemrûdê biçûk
Me bi agir ditirsînin
Pif meşka vala
Ey kevnarê sala
Baweriya dilê me
Taqeta milê me
Ji îmana Birahîm pirtir e
Ne kêmtir e
Viya bizan
Dostê min
Dijminê postê min,

Begê axir zeman
Ew zenbîla tu pê hatî
Ne ma datê ji ezman
* * *
Meznatî
Ne bi pere û mal e
Ne bi gorîna kal e
Meznatî
Bi cewherê însan e
Bi ilim û îrfan e
Belê, em xizanê mal in
Lê zengînê kemal in
Zengînê îdealin
Dostê min
Dijminê postê min
Begê axir zeman
Ew zenbîla tu pê hatî
Ne ma datê ji ezman

Qedrî Can

WATEYA PEYVAN

Axir zeman: Ê dawiya demê.
Mirîd: Feqe û dildarên şêx û meleyan.
Gemî: Keştî
Cefa: Êş
Meşk: Amûra ku mast tê de tê keyandin.
Taqet: Hêz, enerjî
Gorîn: Guhertin
Ilim: Zanist
Îrfan: Zanîn
Îdeal: Rastî

EM TÊBIGIHIN

1- Helbestvan di vê helbestê de behsa çi dike?
2- "Dostê min dijminê postê min" daxwaza helbestvan ji vê gotinê çi ye?

RÊZIMAN

1- Malika yekem lêkolîn bike, pîvan tê de heye, yan na?
2- Di malika duyem û sêyem de qafiyê bibîne?

Qafiye sê cure ne:

a- **Qafiya lewaz (nîvqafiye)**
b- **Qafiya tam**
c- **Qafiya dewlemend**

a- Qafiya lewaz: Ahenga dengan a li dawiya rêzikên helbestan ji yek tîpê pêk tê.

b- Qafiya tam: Ahenga dengan a li dawiya rêzikên helbestan ji du tîpan pêk tê.

c-Qafiya dewlemend: Ahenga dengan a li dawiya rêzikên helbestan ji sê tîpan pêk tê.

HÎNDARÎ

Van rêzikên helbestê şîrove bikin.

Ew zenbîla tu pê hatî
Nema datê ji ezman.

WANE 8

KAWAYÊ HEMDEM

Têkoşerê efsanewî yê Şoreşa Kurdistanê û bi taybetî çirûska hêviyan a Zindana Amedê ku di nava gorepana qeyd û bendên dijmin de agirê Newrozê de şewitand rêhevalê giranbuha Kawayê Hemdem Mazlûm Doxan. Di sala 1958'an de li navçeya Dep (Qereqoçan) a bi ser Xerpêtê ve ji dayîk bûye. Xwendina xwe ya seretayî, navîn, amedeyî û zanîngehê bi pileyeke serkeftî diqedîne.

Di sala 1970'yî de bi riya çepgirên tirk hizirên şoreşgerî ên sosyalîzmê dinase û bi wan re beşdarî xebata şoreşgerî dibe. Dema ku di sala 1974'an de bi Rêber Apo re dikeve têkiliyan, êdî dibin rêhevalên hev û cihê xwe bi awayekî çalak di nava Tevgera Azadiya Kurd û Kurdistanê de digire. Di dema xebatê de Rêheval Mazlûm Doxan, bi fedekarî, dilnizmî û dilsoziya bi gel û şoreşê re dihat nasîn.

Di sala 1979'an de dema ji Serê Kaniyê diçû bajarê Rihayê, di rê de ji aliyê hêzên dewleta tirk ve tê girtin û wî dibin Zindana Amedê.

Piştî ku di 12'ê Îlona 1980'yî de bi derbeya leşkerî

artêşa tirk dest danî ser desthilatdariyê û hemû rêveberiya welêt xiste bin kontrola xwe, êrîşên mezin û hovane bi armanca çewisandina şoreşgeran dan despêkirin. Di van êrîşên artêşê de binpêkirina mafan, girtin û kuştina mirovan gihişt asta herî mezin. Êdî li bazar, kuçe û kolanên welêt, ne mirov, tank û top dihatin dîtin.

Ji bo bêdengkirina Tevgera Şoreşgerên Kurdistanê artêşê berê tank û topên xwe da gelê kurd û Kurdistanê, bi taybetî Amedê. Ameda ku di dilê kurdan de bûyî paytexta dilan, rejîmê dest pê kir ku şoreşgerên kurd di nava dîwarên Amedê de bifetisîne. Ji ber vê yekê, bi sedan şoreşgerên kurd girtin û xistin çalên tarî ên Zindanên Amedê.

Li hemberî vê zilm û çewisandinê, şoreşgerên kurd jî berxwedaneke bêhempa bi diruşmeya **"An serkeftin An serkeftin"** nîşanî rejîma çewisîner kir.

Kawayê Hemdem "Mazlûm Doxan" yek ji mînaka herî berbiçav a vê berxwedana efsanewî ya şoreşgerên doza azadiya Kurdistanê ye. Di şeva 21'ê Adara 1982'yan de, li tîpa 'E' ya Zindana Amedê, dema ku rejîm li benda xwe radestkirinê bû, Rêheval Mazlûm Doxan bi diruşmeya **"Berxwedan Jiyan e"** Cejna Newrozê bi agirê pîroz kir û dawî li jîyana xwe anî.

Piştî berxwedana Mezlûm Doxan, êdî gelê kurd li çar parçeyên Kurdistanê ket qonaxeke nû ya berxwedanê û ruhekî nû da agirê Newrozê. Ji ber vê yekê, ji Mezlûm Doxan re "Kawayê Hemdem" tê gotin.

WATEYA PEYVAN

Şoreşgerên çep: Kesên wekheviya civakê ji xwe re dikin armanc û dixebitin.
Gorepan: Meydan, qad
Bîrdozî: Îdeolojî, zanista ramanê
Sosyalîzm: Zanista civakî, bîrdoziya rakirina çînan û wekheviya di navbera mirovan de.
Rêxistinkirin: Li ser doz û armancekê, yekîtî û hevgirtina bi rêgezan hatiye çêkirin.
Desthilatî: Serdestî
Çewisandin: Zextlêkirin, tirsandin, tunekirin
Dojeh: Cehenem

EM TÊBIGIHIN

1- Çima em ji Rêheval Mazlûm Doxan re dibêjin "Kawayê Hemdem"?
2- Rêheval Mazlûm Doxan di kîjan salê de Newroz bi agirê pîroz kir?
3- Çima di 21'ê Adarê de çalakî pêk anî?
4- Çalakiya Rêheval Mazlûm, rê li ber çi vekir?

RÊZIMAN

Kirde: Di hevokê de peyva ku bi kar radibe kirde ye.

Mînak:
Zelalê wane xwend.
Mamoste perwerdeyê dide.

Zarokan dibistana xwe paqij kir.
Em ê welatê xwe biparêzin.

HÎNDARÎ

1- Dirûşmeya "Berxwedan jiyan e." çi dide diyarkirin?
2- 12 Îlona sala 1980'yî çi bandor li ser gelê kurd kir? Lêkolîn bike.

WANE 9

MIJARA SERBEST

HEY PALE

Hey pale pale pale lo, hey pale pale pale
Dasa te keda jînê lo, hey pale pale pale
Rabe gurzan bihûne lo, hey pale pale pale
Hey pale pale pale lo, hey pale pale pale

Paleyê ji deşta Rojava lo, hey pale pale pale
Rahêje das û qaynaxan lo, hey pale pale pale
Roj hatiye ber ava lo, hey pale pale pale
Çaxê kar û bizavan lo, hey pale pale pale

Paleyê ji deşta Mêrdînê lo, hey pale pale pale
Rabe, rahêje dasa xwe lo, hey pale pale pale
Berî germa havînê lo, hey pale pale pale
Karê te li paş nemîne lo, hey pale pale pale

GELÊRÎ

WANE 10

KURDISTAN

Kurdistan, cihê avabûna mirovahiyê yê herî kevnar e. Di dîroka cîhanê de çend cihên mirovahiyê yên herî kevnar hene, Mezopotamya, Filîstîn, Misir û Yunanîstan hinek ji wan ên herî kevnar in. Weke tê zanîn Mezopotamya, ji xaka di navbera Dîcle û Firatê re tê gotin. Kurd ji Mezopotamyayê re dibêjin Mezra Botan. Heya van salên dawî arkolog û dîrokzanan digotin Misir û Filîstîn cihên mirovahiyê yên herî kevnar in. Lê, di van salên dawî de arkeolog li başûrê Kurdistanê nêzîkî Çiyayê Zagrosê rastî şûnwarên gundê Çermo (nêzîkî deh hezar sal 10000) û Şkefta Şanîdar hatin. Li gorî zanîn û agahdariya arkologan, di vê şkeftê de 60 hezar sal beriya niha mirov jiyane.

Dîsa arkologên emerîkî, elman û tirk di sala 1985'an de li Amedê, li derdora Erxeniyê avahiyek ji bin xakê derxist. Ev avahî du ode û eywanek bûn. Ji beriya 9000 sal hatiye avakirin. Vê vedîtinê jî dîroka mirovahiyê ji binî ve guhert.

Li gorî pirtûkên dîrokê û dîrokzanan peyva kurd, berî zayînê 2000 sal hatiye bikaranîn. Lê, ji ber ku dîroka Kurdistanê û gelê kurd her tim ji aliyê biyaniyan ve hatiye nivîsîn, her yekî navê kurdan li gorî zimanê xwe bi kar aniye. Weke: kardoxî, kardaka, kurtî, kurdayê... Navê kurd ji wateya gelê çiyayan hatiye stendin.

WATEYA PEYVAN

Arkolog: Şûnwarnas.
Şanîdar: Şkefteke dîrokî li Başûrê Kurdistanê
Erxenî: navê bajarekî li bakurê kurdistanê ye

EM TÊBIGIHIN

1- Li gorî arkolog û dîrokzanan, avabûna mirovahiyê ji kû derê dest pê kiriye?
2- Ji kû derê re dibêjin Mezopotamya?
3- Wateya navê kurd çi ye?

RÊZIMAN

Dema niha: Dema karek di dema niha de tê kirin, ew hevok dibe dema niha.

Mînak:

Ez avjeniyê dikim.
Baran dibare.
Çûk difirin.
Zarok dikenin.

DAXWAZNAME

Daxwazname, weke ku ji navê wê jî tê fêmkirin, ji wê nivîsa ku ji bo daxwaz, an jî bicihanîna karekî tê nivîsîn û ji cihê peywendîdar re tê şandin, an pêşkêşkirin re **daxwazname** tê gotin.
Pêwîst e, em di van daxwaznameyan de daxwazên xwe kurt û vekirî diyar bikin.

Daxwaznameyekê ji weşanxaneyê re bişîne û ji wir pirtûkekê bixwaze. Ji daxwaznameya li jêr sûdê wergire.

Mînaka Daxwaznameyê

21.04.2016

JI BO PIRTÛKXANEYA DIBISTANÊ

Ji bo xwefêrkirina nivîsîna romanan, ji pirtûkxaneya we daxwaza pirtûka Mihemed Uzun a bi navê "HAWARA DÎCLE" dikim.

Silav û rêz
Rojîn Serhed / Qamişlo
Taxa Xerbî-Komîna Ş.Rîhan-Kolana Azadiyê- Jimara malê 21

WANE 11

NEWROZ E

Newroz e bihar e cejna gelê min
Gul vebûn lê xemgîn in weke dilê min
Vê dûrê em kuştine ey Serokê min
Pîroz be cejna te pîrê dilê min

Pîroz be pîroz be pîroz be li te
Zarokan gul kom kirin îro ji bo te
Didin kevokan dişînin ji bo te
Bila gul baxçe be tev li dora te

Newroz bê bihar bê reng bide gulan
Tu li dûrî êş dikeve hemû dilan
Dilê xwe em rê dikin şûna silavan
Pîroz be cejna te seydayê dilan

Pîroz be pîroz be pîroz be li te
Zarokan gul kom kirin îro ji bo te
Didin kevokan dişînin ji bo te
Bila gul baxçe be tev li dora te

Stran: Diyar Dêrsim

HÎNDARÎ 3

1- Bersiva rast hilbijêre:

- **Di şewata Sînema Amûdê de çend zarokan jiyana xwe ji dest da?**
  a- Sed û pêncî c- Sêsed û pêncî
  b- Dused û pêncî d- Dused û heştê
- **Ji van sergotaran kîjan sergotara helbesta Qedrî Can e?**
  a- Begê Axir Zeman c- Newrozê
  b- Kobanê d- Hey pale
- **Ji Rêheval Mezlûm Doxan re çi tê gotin?**
  a- Şehîdê Despêkê c- Pakrewanê Azadiyê
  b- Kawayê Hemdem d- Şehîdê şoreşê
- **Di destana " Siyabend û Xecê " de navê kîjan çiyayî derbas dibe?**
  a- Sason c- Bagok
  b- Cûdiyê Mirada d- Sîpanê xelatê

2- Ji hevokên li jêr, ya rast bi tîpa (R) û ya şaş jî bi tîpa (Ş) nîşan bikin.

1- "Azad diçe dibistanê." Di vê hevokê de, lêker di Dema borî de hatiye kişandin. ( )
2- "Mirovên xebatkar karên xwe bi serkeftî pêk tînin."Kirdeya vê hevokê "Mirovên xebatkar" e. ( )
3- Peyva " Newroz " peyveke hevedudanî ye. ( )

4- " wî, ev çi bûye!" Di vê hevokê de, Peyva “**wî**” di rewşa cînavkê de hatiye bikaranîn. ( )

5- "tiştê ji destê te hat te kir." Ev hevok weke biwêj tê bikaranîn. ( )

3- Valahiyên li jêr dagirin.

Ji mijara "Agirê Sînema Amûdê"

"Ji ber vê yekê, navê bajarê ku bi hêlîna ...., bajarê ...., bajarê .... dihat nasîn, êdî navekî nû li wan navan zêde bû û êdî bû **............ ....**"

BEŞA ÇAREM

1- Çîroka wefadariyê
2- Geşta Serêkaniyê
3- Şano Hogir û Meryam
4- Ji bo biçûkan
5- Dara çinarê
6- Qero
7- Pirtûk
8- Dayîk
9- Arîn Mîrkan
10- Gotinên pêşiyan
11- Cûdiyê Miradan

WANE 1

ÇÎROKA WEFADARIYÊ

Serê sibehê zû, dema çûna zarokan a dibistanê bû. Narînê di refa sêyem a seretayî de dixwend. Wê rojê dayîka wê nexweş ketibû. Ji ber ku Narînê pir ji dayîka xwe hez dikir, her çi qas dayîka wê dixwest here dibistanê jî, lê Narînê destûra xwe ji dibistanê xwestibû û wê rojê neçûbû dibistanê, qet nebe li ber serê dayîka xwe rûne, lê binêre. Di wê navberê de birayê wê yê biçûk Masîro, erê ji hişê xwe astengdar bû, lê weke parçeyekî şekir şirîn bû, giriya û xwe li erdê da û got:

- Niha ez pênûs û lênûsekê dixwazim, dê...dê.. zû... (bi dengê bilind kir qîreqîr)
- Her çi qas dayîka wî bi van gotinan hewl dide hêmin bike; “Kurê min hîn zû ye. De raweste bila

dikandar dikanên xwe vekin, hîn ji xew ranebûne.” Lê nekarî wî qayîl bike.

Ji ber vê yekê, neçar dibe ku du (2) diravan bide Narînê û dibêje:

- Qîza min, bi birayê xwe re here dikanê, jê re pênûs û lênûsekê bikire û zû vegerin malê, hewa pir sar e, bi sermayê nekevin.

Narîn:

- Baş e, dayê can dema ku me stend yekser em ê vegerin malê.

Narîn destê birayê xwe Masîro digire û ji mal derdikevin, ber bi dikanê ve diçin. Dema ku Narîn di rê de diçe, zilamekî dibîne ku ji her du piyên xwe astengdar e. Yek ji diravên xwe didin wî, zilamê astengdar jî pir şa dibe, spasî û ruhê yezdanpakiyê li wan dide. Ji ber ku yek ji diravên xwe didin wî zilamê astengdar, dema diçin dikanê diravên wan tenê têra lênûsê dikin û nikarin pênûsê bistînin. Dema ji dikanê derdikevin û pênûsê nastînin, xwediyê dikanê banî wan dike.

- Dikandar: "Narîn, Narîn... were, were. Madem ji bo Masîro ye, ji te re van her du pênûs û van şekirokan jî ji bo Masîro bibe." Destê xwe bi serê Masîro datîne û axaftina xwe didomîne: "Masîro gula taxa me ye." Dema wisa dibêje, Masîro lê dinêre û dikene. Narîn vê kiryara dikandar mereq dike û jê dipirse: "Xalo ji bo çi tu tiştên xwe hema wilo bê dirav, belaş didî?"

Dikandar hinekî xwe ditewîne û her du destên Narînê digire, li rûyê wê temaşe dike û dibêje:

- Narîn, qîza min, tu tişt bê heq û ked tuneye. Her tişt, ked û zehmetiyekê dixwaze. Tu gulekê jî biçînî, lê av nedî ew gul wê biçilmise. Li çavên min binêre, di şerê Gundê Eloka de guleyek li serê min ket û rayên çavê min ê çepê derb xwarin, ger heval li min xwedî derneketana dê çi bibûya ji min, qîza min? Erê ez niha bûme dikandar, lê ez ji bîr nakim jiyana hevpar; ji bîr nakim zarokên wan hevalên li kêleka min şehîd bûne. Weke çand û exlaq jî divê em hemû li hemberî kesên astengdar birêz bin û wan bi tenê nehêlin.

Dema ku Narîn digihêje malê vê serpêhatiya xwe ji dayîka xwe re vedibêje. Dayîka wê pir dilşa dibe, her du çavên keça xwe maç dike û dibêje:

- Qîza min, xwe ji wefadariyê nede paş û tu caran ji dinyayê bêhêvî nebe. Bila her tim di dilê te de hêvî hebe. Deriyek tê girtin û bi dehan derî vedibin. Te bi çavên serê xwe dît, te çawa diravek da wî camêrê astengdar û destê wî girt, camêrekî din jî destê we girt. Bila weke guharekî di guhê te de be; tu çend destê mirovan bigirî û ji tengasiyê xelas bikî, mirov jî dê ew qas destê te bigirin û te ji tengasiyan xilas bikin. Ji ber vê yekê, pêşiyên me gotine:"Tu çi biçînî, tu yê wê biçinî."

WATEYA PEYVAN

Wefadar : Dilsoz, rastbêj, pêbawer
Astengdar: Seqet, kor, ker, dîn…
Hêmin: aram
Dirav: Pere

EM TÊBIGIHIN

1- Narînê ji bo çi destûra xwe ji dibistanê xwestibû ?
2- Narîn ji bo çi diravekî xwe dide wî mirovê astengdar ?
3- Ji çi diyar bû ku dikandar mirovekî wefadar e?
4- Dema Narînê ew çîroka dikandar ji diya xwe re vegot, diya wê çi got?
5- Te çi encam ji vê çîrokê derxist?

RÊZIMAN

Bireser: Peyva ku di bin bandora karê ku tê kirin de ye, bireser e.
Mînak:

Min **name** nivîsî.
Rojda **gulan** av dide.
Em ê **cilên kurdî** li xwe bikin.
Mihemed Şêxo **stranan** dibêje.

HÎNDARÎ

1- Tu li gorî serpêhatiyê, rêbaza alîkariya Masîro û Narînê bi kesê astengdar re çawa dinirxînî?
2- Wefadariyê bi giştî di refê de guftûgo bikin.

WANE 2

GEŞTA SERÊ KANIYÊ

Hîn êvar bû, kelecana Serê Kaniyê di dilê me de dikeliya. Me nedizanî wê kengî roj li me hilê û bibe sibeh da ku em herin ger û geşta xwe ya bajarê Serê Kaniyê. Erê, li Serê Kaniyê gelek cih û warên dîrokî hene, lê berxwedana YPG/YPJ'ê ya sala 2012'an li hemberî çeteyan, nav û dengê bajarê Serê Kaniyê mezintir kiriye. Ji wî şerî û şûn ve êdî Serê Kaniyê bûbû evîneke bêdawî û ketibû dilê hemû kurdan...

Serê sibehê zû, bi hejmarek heval em ji bajarê Qamişlo ber bi Serê Kaniyê ve bi rê ketin. Di rê de yekem gundê ku em di nav re derbas bûn, gundê Hîmo bû. Alek mezin a YPG'ê bi tîrekekî bilind ve li destpêka gund daleqandîbû. Piştî ku me gundê Hîmo derbas kir,

êdî em ber bi Amûdê ve diçûn. Ji bo parastina welatiyan, weke hemû bajarên din di ketina bajarê Amûdê de jî benda kontrolê ya YPG'ê hebû. Dema ku me benda kontrolê derbas kir, êdî hema bêje em ketin bajarê Amûdê. Lê pêşiya ku em bikevin bajêr, li ser du lewheyan nivîs hebû. Li ser tabloya li aliyê rastê, nivîsîbû " Hûn bi xêr hatin bajarê Amûdê" û li ser ya çepê jî nivîsîbû "Amûdê hêlîna dilan". Ev gotina; "Amûdê hêlîna dilan" pir bi min xweş hat. Min got, ez ê bipirsim, ji bo çi wisa nivîsiye, lê paşê ji bîra min çû û min ne pirsî. Bajarê Amûdê bajarekî weke trênê dirêj e. Mîna ku bajar mal bi mal li ser rê avakirî be. Em li bajêr nesekinîn, lê mirovên cur bi cur di nava bajêr de dimeşiyan. Di wê navberê de hinekan behsa Sînema Amûdê jî kir, lê ji ber kêmbûna demê me nekarî em herin serdana Sînemayê. Di derketina Amûdê de jî wekî qubeyek bilind hebû, alek a Tev-Dem'ê li ser daleqandîbû.

Piştî ku me Amûdê derbas kir, êdî hêdî hêdî em gihiştin bajarê Dirbêsiyê. Di rê de pir girên ji axê çêkirî hebûn. Ji wan giran re digotin "til" wek tileylonê û hwd... Hevalên xwe nizanim, lê bajarê Dirbêsiyê ji ber ku ez berê lê mabûm, hem xem û hem jî kêfxweşiyeke pir mezin da min. Min pir bêriya wê kiribû. Ji ber vê, min weke mirovekî birçî li kolanên bajêr, li malan, li dibistanan, li mirovên wê temaşe dikir...

Dema em gihiştin bajarê Serê Kaniyê, li wir hinek hevalên mamoste em li nava bajar û taybetî li cihên dîrokî gerandin. her çi qas ew mamosteyên li wir pir bi dilgermî jî bi me ve mijûl dibûn, lê ji ber ku hewa ne xweş bû, (carinan baran dibariya, carinan hewayek dijwar dihat û dema me jî kêm bû) me li gorî dilê xwe

bajar û ew cihên dîrokî nedîtin. Lê li wir du cihan pir bala min kişand "Girê Tilhelef" ku di dema xwe de cihekî dîrokî û navendek a şaristaniya Hûriyan bû. A din, dema em çûn ser sînorê Serê Kaniya Bakur, me dît ku li pêşberî ala tirkan, hema bêje 10 metreyan di navberê de ala kurdan, ala kesk, sor û zer ber bi ba dibû. Dema me wisa dît, tiştek din li bîra me nema û em hemû ber bi ala kurdan ve çûn, weke ku em bibêjin em ê têxin nava dilê xwe. Ala kurdan li ser xaniyekî sê qat bi serê tîrekekî ve daleqandîbû. Gule, topên hawanan li her derê xanî ketibûn, lê al dihejiya. Ji ber vê, em tev çûn qata sêyem a xanî û me bi hesreta dilê xwe bi alê re her çi qas tarî ketibû erdê jî bi dehan wêne kişandin. Me tevan digot " ev xewn bû, lê niha bûye rastî."

Piştî ku em ji Serê Kaniyê vegeriyan, êdî me berê xwe da Girê Mozan, navenda şaristaniya Hûrî û

Mîtaniyan. Weke mirovekî ku te laşê wî kiribe du qet, Girê Mozan, li Mêrdîna Bakur, Mêrdînê jî li Girê

Mozan temaşa dikir; lê destê wan nedigihşt hev. Ew ji hev qut bûn û wan têlên sînor hestiyariyek tije êş bi mirov re çêdikir. Hema hema kela girî dixiste dilê mirov. Weke ku tu li dayîka xwe temaşe bikî û ew li te temaşe bike, sal û zeman biçin nekarin bigihêjin hev. Xerîbiyê li ser xerîbiyê şax hildabû.

Li Girê Mozan pir hevalên hêja hebûn. Bi taybetî, di nava wan de hevalek bi navê "Peyman" hebû. Me ji berê de hev dinasî. Hem ji ber nasîna me û hem jî ji ber malovaniya hevalan a ji bo gel pir germ nêzî me bûn. Piştî ku em hinekî li cem hevalan rûniştin, ji ber me nedixwest em zêde dema wan bigirin, me yekser ji wan daxwaz kir ku me li Girê Mozan bigerînin. Girê Mozan jî weke Tilhelef pir bala mirov dikişand ser xwe, lê xuya bû ku şûnpê û sazûmaniya dîrokeke bi hezaran sal lê maye. Di dema rejîmê de kesî nedikarî here Girê Mozan an jî Tilhelef. Lê ji ber ku niha herêm azad bûye, her kes bi aramî dikare here bibîne. Lê ma piştî çi?! Rejîmê tev weke cihên din ê Kurdistanê talan kiribû. Tenê cihê vala, ango weke ku sêvekê biqeşêre, tenê qaşilên wê hiştibûn. Yên din tev talan kiribûn...

WANE 3

ŞANO "HOGIR Û MERYEM"

Ji dûr ve li pişt perdeya şanoyê refek kevok li ezmanan difirî. Li aliyê çepê çiyayên bilind, bi mij, serê wan tije berfa spî xuya bûn. Li aliyê rastê ku nêzîktir bûn, hinek baxçeyên gundiyan û serbanê çend malan xuya dikir.

Ji nişka ve bi dengê mûzîkeke nizim re, Hogir û Meryem derdikevin ser dikê û destpêkê dengê Meryemê tê bihîstin.

Meryem:

- Bawer bike Hogir, min pir dixwest bi we re werim rojbûna te pîroz bikim.

Hogir: (gotina Meryemê dibire)

- Êê, ji bo çi tu nehatî? Min jî pir dixwest tu werî. Hevalên me tev hatibûn. Dizanî, te hezkirina xwe daye dilê me hemûyan.
- Çi bikim Hogir, bila bimîne ji bo careke din. Merasîma şehîdan hebû. Ez ji ber vê yekê, nehatim. Ji ber ku şehîd di ser her tiştên me re ne.
- Ya, bawer bike min bizaniya merasîma şehîdan heye, min rojbûna xwe pîroz nedikir û ez ê bihatama merasîma şehîdan.
- Wa, bi rastî tu yê bihatayî ?
- Erê, çawa nedihatim Meryem can. Ma çavên min kor in?! Ger em di kêliya dawî de şehîdên xwe, şehîdên ku ji bo me canê xwe kirine qurban, bi oxir nekin; çi wateya mirovbûna me heye?!

- Her bijî Hogir. Min hevaltiyeke wisa ji te hêvî dikir. Bila parastina nirxên me, di ser her tiştî re be.
- Bêguman, divê wisa be. Divê xwendin û zanista me tev ji bo parastina nirxên me be. Tu dizanî mala me hinekî ji bajar veder e, em agahdariyan ji Tv dibihîsin. Ji ber vê, dema tiştek wisa çêbû ji kerema xwe re min agahdar bike.
- Baş e. Ez ê ji vir û şûn de, ji bo tevlîbûna hemû çalakiyan te agahdar bikim, Hogir, hevalê min ê hêja.
- Wey tu her sax bî Meryem can. Ger tu min agahdar bikî, ez ê ne tenê kêfxweş, spasiya te jî bikim. Niha bi destûra te, divê ez herim, diya min tenê li mal e, divê alîkariya wê bikim.
- Baş e. Silavên min ji dayîka xwe re bêje. Rojekê ez ê werim serdana wê, lê tu dizanî niha ji ber xwendina min heye, nikarim.

Piştî van gotinan, xatir ji hev dixwazin û perdeya dikê tê girtin.

WATEYA PEYVAN

Kêlî: Dema herî kin,
Şano: Tiyatro

EM TÊBIGIHIN

1- Ji bo çi Meryem neçûbû şahiya rojbûna Hogirî ?
2- Ji bo merasîma şehîdan Hogir çi ji Meryemê re dibêje?

3- Li gorî naveroka şanoyê, kesên ku beşdarî merasîma şehîdan nebin, kesên çawa ne?

RÊZIMAN

Ew peyvên ku cihê navan digirin, ji wan re **Cînavk** tê gotin.
Weke ku nav bi qertafên yekjimar û pirjimar tên veqetandin, cînavk jî li gorî yekjimar û pirjimariyê dibin du beş.

Cînavkên:	**yekjimar**	**pirjimar**
	Ez - min	**Em - me**
	Tu - te	**Hûn - we**
	Ew - wî/wê	**Ew - wan**

HÎNDARÎ

1- Bûyerên filmekî zarokan ku te temaşe kiriye, bi rêzê ve binivîse.
2- Rêveberiya dibistanê, ji refa 5'an re spasnameya li jêr rê kiriye. Ji vê sûd bigire û tu jî spasnameyekê binivîse.

> We di cejna Newrozê de serkeftineke mezin bi dest xist.
> Em spasiya we dikin, berdewamiya serkeftinên we dixwazim.
>
> **Rêveberiya dibistanê**
> **Nav û şanenav**

WANE 4

JI BO BIÇÛKAN

Şêr û piling tev de çûn
Rastî serîk penîr bûn

Vî jê xwar û wî jê xwar
Her duwa li hev dane dar

Yekî ji ê din re got
Her du rabûn bûne cot

Go em herin cem rovî
Seydayê wehş û kovî

Ew ê me li hev bîne
Çavê mêrik birjînî

Her du çûne cem rovî
Bûne derwêş û sofî

Doza xwe jê re gotin
Dil û cegerê wî sotin

Rovî go de rabin zû
Ji min re bînin terazû

Wan terazû anî ber
Rovî penîr danî ser

Alîk pir û yek hindik
Yek ma giran yek sivik

Lukmek ji ya giran bir
Ew ji ya dî bû siviktir

Geh ev xwar û geh ew xwar
Heta ku ma ben û dar

Cegerxwîn

WATEYA PEYVAN

Terazû: Mêzîn
Kovî: Lawirên ne kedî.
Doz: Dehwa, Qediye
Sotin: Şewitandin

EM TÊBIGIHIN

1- Te çi sûd ji vê helbestê girt?
2- Rovî çawa fena xwe li şêr û piling kir?

HÎNDARÎ

1- Ramana bingehîn ya mijara te xwendî binivîse.
2- Vê helbestê bi şêwazê çîrok binivîse.

WANE 5

DARA ÇINARÊ

Ev çi hest e, hûn dizanin? Serê xwe serbest bi şanazî ber bi ezmanan ve bilind kiriye. Çiqên xwe bi hezkirin, her yek ji bo bîranîna dîroka civakekê, bi sedan sal dirêjî xwezayê kiriye. Dema min ev darên çinarê dîtin, mûyên min rabûn. Ez bi xurûş di kûrahiya dîroka xwezayê de çûm. Ez nêzîk bûm, min destê xwe avêt gewdeya yek ji wan a mezin, bi hezkirineke mezin, çavên min li bilindî û stûrbûna wê geriyan. Ez hizirîm û min got: "Xwezî zimanê wê hebûya, jîna xwe ya ji beriya sedan sal û pê de ji min re bigota, çend civakên cuda cuda li bin sîbera wê rûniştine, rojên şîn û şahî derbas kirine."

Ev çinarên dîrokî li Kurdistanê pir hene û Geliyê Qiyametê yek ji cihê ku bûne daristanên çinaran. "Geliyê Qiyametê", bi kaniyên xwe yên zelal û şirîn, bi damiyên xwe yên cur bi cur ên rengîn, bi pêlên rûbarên xwe yên spî û zelal û bi tevahiya xwezaya xwe rengê bihuştê dide. Serpêhatî û çîrokên pêşiyan dibêjin, di vî gelî de, ji beriya Konferderasyona Medan, di serdema desthilatdariya asûriyan de, di navbera medan û asûriyan de şerekî mezin çêbûye. Ev gelî hemû bi xwînê hatiye avdan, bê hejmar kuştî çêbûne. Bi vê boneyê, navê wî bûye Geliyê Qiyametê.

Çinarên di vî gelî de, bi sedên salan heya niha dijîn. Malovanî, ji gelek çandên cuda re kiriye. Lewra gelek naviskên zerdeştiyan ên beriya zayînê li gelî xuya dikin. Bermahiyên asûrî, ereb û kurdan tê de diyar dibin. Çinara herî bilind 15 metre ye. Yek ji van çinaran kun bûbû. Di nava qurmê wê de dikarîbûn 10 kes bi hêsanî

rûnin.Ev parçeyê xwezaya dîrokî ya jê re dibêjin"Geliyê Qiyametê", dikeve Başûrê Kurdistanê, devera Etrûş a girêdayî Dihokê.

WATEYA PEYVAN

Geliyê Qiyametê: Geliyekî li Başûrê Kurdistanê ye.
Şanazî: Serbilindî
Navisk: Cihê miriyên zerdeştiyan ên nûnerên olî.
Damî: Darên xwezayî şîn bûne.
Sîber: Sih, sî

EM TÊBIGIHIN

1- Nivîskar li ber dara çinarê çima bi xurûş radiweste?
2- Ev dar li derên cuda dijî, yan na?
3- Ev dar li kû derê dijî?
4- Geliyê Qiyametê navê xwe ji çi stendiye?
5- Dara çinarê, dareke çawa ye?

RÊZIMAN

1- Hevoka| "Ev çinarên dîrokî li Geliyê Qiyametê ne" lêkolîn bike, ka wateyeke temam dide, yan na?
Hevok: Ji wan birepeyvên ku bûyer, hest, daxwaz, raman û rewşekê didin ravekirin re **hevok** tê gotin.
Mînak:
"Mirovê baş li ser navê xwe tê."
"Gotina xweş, bihara dilan e."
"Karê îro nehêle sibe."

2- Cihên vala yên hevokên li jêr li gorî wateya wan dagire.

a- Pirtûka min...........

b- Mamoste............dide.

b- ....çinarê 15..........

HÎNDARÎ

1- Ger dara çinarê biaxive, tu dixwazî çi jê bipirsî?

2- Li jêr sûdên daristanan hatine diyarkirin. Van lêkolîn bike:

-Li ser nîrê hewayê bibandor in.
-Hevsengiya xwezayî çêdikin.
-Nahêlin hezînên axê çêbibin.
-Baranan bi rêk û pêk dikin.
-Bi belavkirina oksîjenê, hewaya paqij didin.
-Bi dîmenên xwe, xweşikbûna xwezayê zêde dikin.
-Cih û warê gelek lawiran in.
-Gelek amûr jê tên çêkirin.

- Parastina daristanên me, karê me yê sereke ye.

WANE 6

QERO

Zarokan, dema ew di baxçeyê dibistanê de dît, tirsiyan.

Bi laşê xwe yê girs, ji hemû kûçikan cudatir bû. Guhên wî birîbûn. Bi rengê xwe yê reş, dîtineke balkêş dida.

Zarok hêdî hêdî nêzîkî wî bûn. Ji selika xwe hinek parçeyên nan, kade û kutilk jê re avêtin. Kutilk û nanên dihatin avêtin, li hewa digirt û dixwarin. Sarbûna di navbera kûçik û zarokan de, bi vî awayî nema û tirs rabû. Di demeke kurt de, di nava wan de hevaltî û dostanî çêbû. Êdî kûçik di demjimêrên destpêkê yên rojê de, dihat dibistanê. Piştî zarok diçûn malên xwe, hêdî hêdî ji dibistanê diçû.

Rojekê li dibistanê agahî belav bû ku kûçikên beredayî tên komkirin û kuştin. Di pêşiyê de kes nehizirî ku Qero beredayî ye.

Dema dengê kesên ku kûçikan kom dikin, li derdora dibistanê belav bû, ji nû ve Qero hat bîra zarokan.

Hevalê herî nêzîkî Qero, Welat ji Qero re got:

- Were, hin kes hene kûçikan kom dikin. Em ê te di gova vala de veşêrin.
- Piştî zarokan Qero kir gova vala, derî girt. Êdî dilê hemûyan aram bû. Vê rewşê, hinekî dom kir. Yên Qero li wê derê veşartîn, her bêhnekê deriyê wî vedikirin, xwarin û vexwarina wî didanê.
- Rojekê di bêdengiya ezmûnê de, car din deng hat bihîstin. Zarokan serê xwe ji ser kaxezan rakirin û li hev nêrîn. nêrînên wan herî zêde li ser Welat kûr bûn.
- Qero di govê de bû. Lewra ku Welat ji beriya ezmûnê karê xwarindayîna Qero pêk anîbû. Hevalê wî di refeke din de bû, di dema ezmûnê de bi qasî hevalê wî bibihîze got: Gotina wî bi lez "di govê de ye"."Di govê de ye…" Belavî refê bû.
- Her çendî wiha hatibû gotin jî, zarokên ji ezmûnê derdiketin li Qero digeriyan. Derê govê vekirî bû. Qero tunebû.
- Ji wê rojê û şûn ve, tu kesî Qero nedît. Lê, kesî Qero ji bîr nekir. Man li bendê ku wê rojekê li wan vegere.

WATEYA PEYVAN

Ezmûn: Îmtîhan
Kade: Nanê patîle, nanê gelek curên xwarinê dikevin nav
Gov: Cihê pez

Em Têbigihin

1-Di serpêhatiyê de, Qero kûçikekî çawa ye?
2-Zarokan, ji bo hevaltiya Qero çi kir?
3-Zarokan, çima pêwîstî bi parastina Qero dît?
4-Di beşa encamê ya serpêhatiyê de çi tê têgihandin?
5-Ramana bingehîn ya vê serpêhatiyê derxe.

Rêziman

Hevok li gorî sazûmaniya xwe dibin du beş:
a-Hevoka lêkerî
b-Hevoka navdêrî

a-Hevokên lêkerî: Ew hevokên ku karekî didin diyarkirin.

Mînak:
Cotkarî dar çandin.

b-Hevokên Navdêrî: Ew hevokên ku rewşekê didin diyarkirin.

Mînak:
Dara dibistana me ciwan e.

HÎNDARÎ

1- Te di serpêhatiyê de jî dît ku kûçikên serberedayî ji aliyê şaredariyê ve tên komkirin. Tu vê yekê rast dibînî?
2- Pêwîst e, tu ji bo lawirên serberedayî çi bikî? Ji şaredariyê re daxwaznameyekê ku tu tê de, li ser vê mijarê ramanên xwe diyar dikî, binivîse.

Dema tu daxwaznameya xwe dinivîsî, mercên li jêr pêk bîne:
-Li jor, goşeya rastê dîrokê binivîse.

-Li nîva jorê kaxeza xwe, navê cihê ku tu jê re dişînî, binivîse.
-Tiştên ku tu dixwazî diyar bikî kurt û vekirî binivîse.
-Li dawiya daxwaznameya xwe cih bide gotinên rêzdariyê.
-Li goşeya rast a jêr, nav û paşnavê xwe binivîse. Şanenava xwe lê zêde bike.
-Li valahiya çepê ya jêr navnîşana xwe binivîse.
-Tiştên te nivîsîne, cardin bixwîne û bi rêk û pêk bike.
-Daxwaznameya xwe bi pênûsa hibir û li ser kaxezeke bêxêzik binivîse.
-Dema tu daxwaznameya xwe dinivîsî, ji mînaka jêr sûdê bigire.

JI BO ŞAREDARIYA QAMIŞLO,

Em li taxa Seyîd Riza niştecih in. Riyên me yên vê taxê, nehatine qîrkirin. Lewra, toza trimpêlan radibe û bandorê li ser tenduristiya me tevan dike.

Ji ber vê yekê, em bi hêvî ne ku hûn riyên me qîr bikin.

Silav û Rêz

Hevserokatiya Komîna Ş. Goran

Navnîşan:
Taxa Seyîd Riza
Hejmar 169
QAMIŞLO
11.05.2016

WANE 7

PIRTÛK

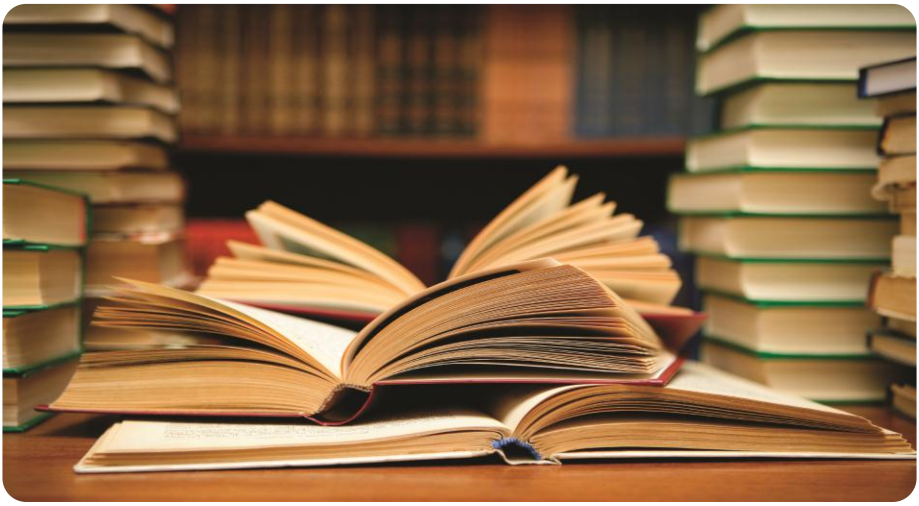

Di cîhana pirtûkan de gelek pirtûkên cur bi cur hene. Mirov bi pirtûkan fêrî agahiyên pir girîng dibe; pirtûk hizir û ramanên mirovên kevn û nû tînin ber destê mirovan. Mirov di riya pirtûkan re zanînên xwe fireh dike. Hizir û bîrên mirovan bi xwendina pirtûkan dewlemend dibin. Ji ber ku pirtûk ji bo mirovan ronahiya herî baş a pêşeroj û paşerojê ye.

Dema ku mirov diçe pirtûkxaneyekê, dikare bi sedan pirtûkên li ser wêje, zanist, felsefe û hwd. bibîne. Lê pêwîst e, mirov di hilbijartina pirtûkan de li hin xalan baldar be: Ji bo mirovan, naveroka pirtûkê pir girîng e. Ji ber vê, dema ku mirov pirtûkekê hildibijêre, divê naveroka wê dagirtî be. A din jî, ji temenê xwe û têgihiştina pirtûkê agahdar be. Wekî din, pirtûka ku em dixwînin ji bo pêşerojeke serkeftî, divê li ser hizir, raman û felsefeyeke rast hatibe nivîsîn, da ku sûd jê

were girtin. Ji bo vê jî, di dema hilbijartina pirtûkan de, ji bo bidestxistina pirtûkeke bisûd, mirov dikare alîkariyê ji mirovên zana, yan jî mirovên xwende bigire.

Pirtûk, weke hevaleke herî baş a mirov e. Ger mirov bi kesek baş re hevaltiyê bike, dê mirov bibe xwedî taybetmendî û exlaqekî herî baş. Lê ger kesê ku me hevaltî pê re kiriye, xerab be wê xerabiya wan bigihe me û em ê jî bi wan re xerab bibin. Ji ber vê yekê, divê mirov zanibe ku pirtûk di aliyê xwendin û hilbijartinê de, weke hevaltiyeke baş û xerab, bandorên erênî û neyînî li ser mirovan dikin.

WANE 8

DAYÎK

Heft salan û neh mehan
Bê axîn û rawestan
Ez parastim ji belan
Ez xwedî kirim dayê

Dema min kir nalenal
Tu dayîka pir delal
Dida min şîrê zelal
Çawa maf bidim, dayê

Rêveçûn nîşa min kir
Axaftin bi min fêr kir
Di ber min de xwe kal kir
Bo te çi bikim? Dayê

Bo fêrbûna jiyanê
Bi maç û hezkirinê
Şad bûm li dibistanê
Roniya min î dayê

Navê te pir şirîn e
Gotineke bievîn e
Ji min re vîn û jîn e
Tu hezkirî ye dayê

Penaber

EM TÊBIGIHIN

1- Di salên zarokatiya nivîskar de, dayîka wî jê re çi kiriye?
2- Nivîskar, bi gotina; "Çawa maf bidim, dayê."dixwaze çi ragihîne?
3- Nivîskar li dawiya hemû malikan, çawa nêzîkî dayîka xwe dibe.

RÊZIMAN

1- Malikên helbestê ji çar rêzikan pêk tên. Sê rêzikên pêşiyê ahengên wan yek in, rêzika dawî bi ahengeke cuda hatiye nivîsîn. Lê ahenga rêzika dawî di heman malikan de wekhev e. Ji vê destûrê re **qulf** tê gotin.
2- Qulfa di malika jêr de bibîne û binê wê xêz bike.

"Mamosteyê herî mezin
Raman li min kir serûbin
Ramanê nû afirandin
Ji kû ve tê ev bawerî?"

HÎNDARÎ

1- Çima pêwîst e em mafê dayîka xwe bidin? Di refê de guftûgo bikin.
2- Li ser hezkirina dayîkê, helbestekê bihûne.

WANE 9

ARÎN MÎRKAN

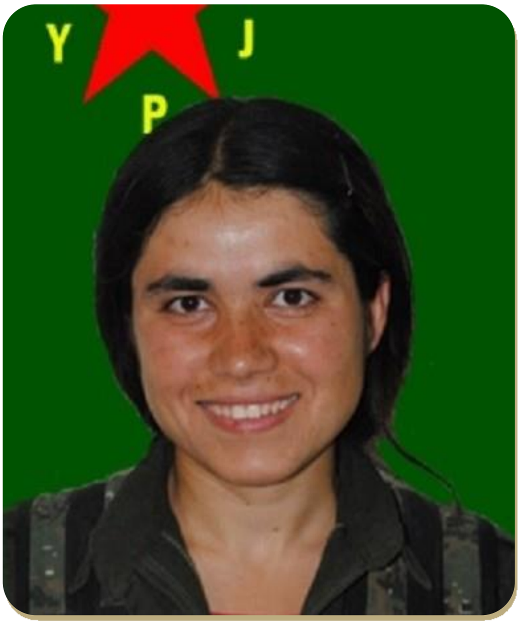

Berfa zozanan a li ser Kaşê Miştenûr, keça agir û rojê, qîrîna Rindîxana welatê Serhedê, destana çiyayên bilind... Belê, Rêheval Arîn MÎRKAN a ku pora xwe bi kenê zarokên Kobanê hena dayî û mîna bi sedan hevalên xwe bedena xwe kirî mertal, ji bo parastina Kobanê, di sala 1992'yan de li gundê Mîrkan ê girêdayî bajarê Efrînê ji dayîk bûye. Keça malbateke welatparêz e. Têkoşera bêhempa Arîn Mîrkan a ku bûye navnîşana berxwedana Kobanê, hîn di temenê xwe yê biçûk de tevlî Tevgera Azadiyê dibe.

Arîn Mîrkan a ku di nava hevalên xwe de bi rûkenî, dilnizmî û fedekarî dihat nasîn, bi destpêkirina şoreşa Rojavayê Kurdistanê re, tevî sê birayên xwe beşdarî nava refên berxwedanê dibin. Weke piraniya hevalên xwe yên berxwedêr Arîn Mîrkan tim dixwest li hemberî dijminan di qada cengê de şer bike. Piştî ku terorîstên DAIŞ'ê êrîşî Kobanê dikin derbasî Kobanê dibe.

Ji roja 15'ê Îlonê û pê ve terorîstên DAIŞ'ê ku xwediyê hemû hêz û teknîkê bûn, bi hovîtiyeke bêexlaqî êrîşî gund û bajarê Kobanê kirin. Her derê ku destê wan

digihîştê, bi erdê re dikirin yek û wêran dikirin. Li hemû aliyên Kobanê bi tank û topan agir bi ser gund û bajar de gur dikirin. Tevî berxwedana destanwarî ya keç û xortên kurdan jî, her ku diçû dor li Kobanê dihat girtin û êrîş li ser êrîşan bi teknîka herî pêşketî gur dikirin.

Terora hêzên DAIŞ'ê ku pala xwe dida hêzên stemkar, bi demê re weke lehiya agir diherike li ser Kobanê. Li hemberî wan jî, bi çekên ji rêzê yên sivik lê bi baweriyeke polayî, li dijî xwe radestkirinê, heta dilopek xwîn di canê wan de dima, li ber xwe didan û canê xwe ji zarokên Kobanê re dikirin mertal; xweragiriya YPG/YPJ, ango keç û xortên ji her çar parçeyên Kurdistanê bûn.

Di vê berxwedana bêhempa de Arîn Mîrkan a ku bûye sembol û efsaneya berxwedana Kobanê, di şeva 5'ê Cotmeha 2015'an de bi yekîneyeke hevalên xwe re li girê Miştenûr fermandar e û bi her awayî li ber xwe didin. Lê çeteyên DAIŞ'ê jî, weke zebaniyên cehenemê bi ser bendên berxwedanê ve dihatin. Piştî ku bendên berxwedanê dikevin qonaxa man û nemanê û tankên çeteyan dikevin nav çeperên hevalan, êdî fermandara mezin Arîn Mîrkan fermana paşvekişînê dide hevalên xwe. Piştî ku hevalên wê, xwe bi paş ve dikişînin; Arîn Mîrkan piştî ku guleyên wê xilas dibin, êdî weke parêzvana rûmeta mirovahiyê, bi bedena xwe ya ku tije bombe kiriye, xwe bi terorîstên DAIŞ'ê û tankên wan de diteqîne. Bi vê çalakiya Rêheval Arîn MÎRKAN, terorîstên DAIŞ'ê derbeyeke mezin dixwin. Piştî vê çalakiya fedayî ya rêheval Arîn MÎRKAN, êdî berxwedana Kobanê ket qonaxeke nû û bi sedan Arînên din bedena xwe bi dijmin de teqandin. Her ev fedekarî û giyanbaziyên bi sedan Arîn Mîrkanan bûn sedem ku

keleha berxwedanê ya Kobanê hilneweşe û stêrka sor, ala berxwedanê li asîmanên Kobanê her û her biheje...

WATEYA PEYVAN

Xweradestkirin: Teslîmkarî, xwespartin
Xweragirî: Berxwedan
Zebaniyê cehenemê: Dergevanê dojehê
Qonax: Pêvajo, dem
Giyanbazî: Fedekarî
Mertal: Amûra parastinê ya di şer de
Dilnizm: Nepozbilind, rêzdar
Wêran: Talan
Girê Miştenûr: Girekî statejîk ê li Kobanê
Fermandar: serbaz

EM TÊBIGIHIN

1- Rêheval Arîn Mîrkan kengî û li ku ji dayîk bûye?
2- Gelê Kurd bi çalakiya Rêheval Arîn Mîrkan re gihişt kîjan qonaxê?
3- Girîngiya serkeftina Kobanê, ji bo gelê Kurdistanê çi ye? Binivîse.

RÊZIMAN

1- Çima tîpa “**î**” li pêşiya tîpa “**y**” cihê xwe bi tîpa “**i**” diguhere?
-Ji ber ku tîpa “**y**” bi xwe nîv-dengdêr e.
2- Cudahiya her du hevokên li jêr bibîne.
a- Ez pirtûkê dixwînim.
b- Ez pirtûkê naxwînim.

HÎNDARÎ

1- Bi alîkariya nivîsê, şêweyê berxwedana Hevala Arîn veke.
2- Tu jî bîranîneke li ser şehîdan binivîse.

WANE 10

GOTINÊN PÊŞIYAN

Gotinên pêşiyan ji ber girîngiya xwe ya ji bo mirovan, bi sedsalan winda nebûne û nehatine ji bîr kirin. Ji ber vê yekê, mirov dikare bêje, ku bûne hizirîna baş û ronahiya riya şopandina jiyana baş a mirovahiyê. Her wiha, ji bo nifşê nû jî bûne weke parçeyê zêran ku sûdekî jiyanî ji bo pêşeroja xwe jê bigire…

Weke nimûne:

- Kurmê darê ne ji darê be, xera nabe.

- Teyr ji refê xwe naqete.

- Tu çi biçînî, tu yê hilînî.

- Her tiştê dibiriqîne, ne zêr e.

- Çiya tuneye ku ba lê nedaye.

- Weke tê zanîn ev gotinên pêşiyan di aliyê lihevanîn û watedayînê de xwedî wateyeke kûr in. Ji ber vê yekê, ji bo fêmkirina wan, hizirîn û têgihiştineke mezin pêwîst e.
- Weke mînak :
- "Çiya tune ye ku bayê lê nedaye" Ger em ne li gorî wateya wê ya kûr bihizirin, tu wateyeke mezin ku

bandorekê li ser mirov bike, jê re nayê dîtin. Lê ger em li wateya wê ya veşartî bikolin, em ê bibînin ku wateyeke pir mezin di vê hevokê de veşartî ye. Ji ber vê, divê em xwe bigihînin wateya wê ya ku dixwaze ragihîne.

- "Çiya tune ye ku bayê lê nedaye": Ev hevok ku pendeke pêşiyên me ye, ne qala çiya û bayê dike; di wateya xwe ya rastî de qala mirovan dike ku dixwaze ragihîne tu mirov tuneye ku belayek, êşek bi ser de nehatiye, lê ya baş ew e ku mirov bi hêvî be û karibe xwe li ser piyan bigire.
- Ji ber vê yekê, divê em zanibin ku gotinên pêşiyan ne tenê gotinên li hev hatine, mirovan fêrî hizirîna kûr û watedayîneke mezintir a jiyanê dikin.

WATEYA PEYVAN

Çilo : Pelên daran
Hizirîn: Fikirîn

EM TÊBIGIHIN

1- "Destê tenê, deng jê nayê" Vê penda pêşiyan şîrove bike.

2- Gotinên pêşiyan, me fêrî çi dikin?

RÊZIMAN

Gihanek: Ji bêjeyên ku peyv û hevokan bi hev ve girê didin re gihanek tê gotin.
Hin gihanek: "û, ku, lê, lewre, ji ber ku, her wiha ... "
Mînak:

"Bi nanekî merd nabe **û** bi darekî mêrxas nabe."

"Dil ne sifre ye **ku** mirov li ber her kesî veke."

Min diyariyek ji te re anî, **lê** tu ne li malê bûyî.

Berf pir barîbû, **lewre** rê hemû hatibûn girtin.

Ji ber ku karkirin tiştekî pîroz e, pêwîst e hemû mirov karê xwe bikin.

Di biharê de giya şîn dibe, **her wiha** gul dibişkivin

HÎNDARÎ

- Her yek ji we, deh gotinên pêşiyan binivîsin.

WANE 11

MIJARA SERBEST

Cûdiyê Miradan

Cûdiyê Miradan, weke ji wateya peyvê jî tê zanîn, di efsane û mîtolojiya kurdan û hemû bîr û baweriyên Kurdistaniyan de cihekî pîroz ê miradhasilbûnê ye.

Li welatê me, Cûdiyê Miradan çiyayekî pir girîng e. Biharan weke bûka xemilandî, bi hemû cureyrên giyayên delal weke: rêvaz, kereng, belbenî û hwd. tê xemilandin. Havînan jî navsera Cûdî bi sarinc û rûtahiya Sefînê rengê zozanekî herî xweş dide.

Pesarên çiyê û daristanên wî her dem cihê lawirên kovî û bedew ên weke: Hirç, gur û bi taybetî pezkoviyên Cûdî bi nav û deng in.

Çawa bihar û havîna Cûdiyê miradan cihê geşt û gera keç û xortan in, di heman demê de zivistanan dibû cihê ref û nêçîrê. Bi taybetî, deverên Cûdî yên weke: Girê Hirmo, Derinca Sitiyê, Bergê Movik.

Li ser çiyayê Cûdî gelek efsane, çîrok û serpêhatî hatine gotin. Mînak: Strana Efino, Nêriyê Mehmed Begê, Mîrê Botan, efsaneya Lawikê Xerîb, Çilmêran, Deriyê Cebraîl…

Niha jî çiyayê Cûdî ji ber ku sê parçeyên Kurdistanê yên dagirkirî bi hev ve girê dide, cihekî herî girîng e.

HÎNDARÎ 4

1- Bersiva rast hilbijêre:

- **Di şanoya "Hogir û Meryem" de çima Meryem neçûbû rojbûna Hogir?**
  a- Ji ber ku nexweş bû.
  b- Ji bîr kiribû.
  c- Çûbû merasîma şehîdan.
  d- Xwendina wê hebû.
- **Yek ji cihên ku darên çinarê pir lê hene?**
  a- Efrîn c- Amed
  b- Qereçox d- Geliyê Qiyametê
- **Di kîjan hevokên jêr de kêmasiya nivîsînê heye?**
  a- Ez di refê de bûm.
  b- Ez li dibistanê bûm.
  c- Min nivîsîn dikola.
  d- Ezmûna min xweş derbas bû.
- **lêkera "çûn"ê di kîjan vebijêrkên li jêr de, di dema niha de hatiye kişandin?**
  c- Çû c- Diçe
  d- Dê biçe d- Çûbû

2- Ji hevokên li jêr ya rast bi tîpa (R) û ya şaş jî bi tîpa (Ş) nîşan bikin.

- Cînavk ew peyvên ku cihê navan digirin.
( )

- Hevokên navdêrî hevokên ku karekî diyar dikin. **( )**
- Li ser Çiyayê Cûdî tu efsane nehatine gotin. **( )**
- Pirtûk, hizir û ramanên mirovên kevin û nû radigihînin. **( )**

3- Valahiyên li jêr dagire.

- Ji mijara wefadariyê**:**

Bila weke guharekî di .... te de be; tu çend destê .... bigirî û ji .... xelas bikî, mirov jî dê ew qas .... te bigirin û te ji tengasiyan xilas bikin. Ji ber vê yekê, ... me gotine:"Tu çi ...., tu yê wê biçinî."

4- peyvên di stûna (A) de bigihîne wateya wan a di stûna (B) de.

A	B
Qonax	Serbilindî
Şanazî	Dem
Sîber	Dilsoz
Wefedar	Sih

BELAVKIRINA WANEYAN LI SER SALA XWENDINÊ

Heftî / Heyv	Heftiya Yekem	Heftiya Duyem	Heftiya Sêyem	Heftiya Çarem
Rezber			Welatê min	Ehmedê xanî û zimanê kurdî
Cotmeh	Civîna kulîlkan	Hezkirina pirtûkan	Serxwebûna mirîşkan	Lehengê sêpiyê
Mijdar	Welato - Erka xweparastinê	Şox û şengê zuhre - Agirê serhildanê	Roja zarokên cîhanê	Ji dîwana xanî
Berfanbar	Birca Belek	Tenê dilopek ji kobanê	Xerîbî - Mirov û durist	Name
Rêbendan	Welatê me	NIRXANDIN	BÊHINVEDAN	BÊHINVEDAN
Reşemeh	Zar bûma	Banga aştiya gerdûnî	Di civaka kurdî de rewşa jinê	Kobanê - Agirê sînema Amûdê
Avdar	Biwêj - Siyamend û Xecê	- Hêza rojê - Kirasê bextewariyê	- Begê axir zeman - Kawayê hemdem	- Hey pale - Kurdistan
Cotan	- Newroz - Daxwazname - Newroz e	- Çîroka wefadariyê - Geşta serê kaniyê - Şano Hogir û Meryam	- Ji bo biçûkan - Dara çinarê	- Qero - Pirtûk - Dayîk
Gulan	- Arîn mîrkan - Gotinên pêşiyan - Cûdiyê Miradan	NIRXANDIN		